

מדור

שלא שינו

שמים ומלבושם

עמ' ע"ז

לשונם

עמ' ס"ט

שמים

עמ' ס'

אמר אויב ארדוף אשיג אחלק שלל. יש להצין מניין היה לו לאותו רשע הוודאות ששיגם ויחלק שללם, ונראה לפרש דהנה ידוע שבזכות שלשה דברים נגאלו אבותינו ממצרים שלא שינו את שמם לשונם ומלבושם (עי' מדרש תהלים קי"ד) והנה פרעה נודע לו סוד זה, ולפיכך זמם לעקור מהם ייחודם זה בכך שיפתה אותם או אפי' מקלחם לסור מדרכם הטוב ולשנות דדברים אלו, ואז ידע בבירור שיוכל להשיגם ולנחם.

וזהו שרמזו כאן "אמר אויב ארדוף אשיג" באופן ש"אחלק שלל" - של"ל. ראשי תיבות ש"ם ל'שון ל'בוש, דהיינו שיפתה אותם או עכ"פ יכניס בהם פירוד בכך שמקלחם יתרונו לשנות את שמם לשונם ומלבושם, שהן שלשת הדברים שבהם נתייחדו ישראל.

(הרה"ק השר שלום מבעלזא זי"ע)

לא שינו שמם

אודות שמות האדם, מקור מנהגם
סגולתם, ומנהגים שונים

מבוא

הנה ידועים דברי חז"ל שאבותינו במצרים נגאלו בזכות שלא שינו את שמם, לשונם, ומלבושם, וכן הם היו ונשארו מקדמות דנא שלשה הסימנים העיקריים אשר הבליטו את עם הנבחר אפילו בהיותם נידחים ונאנקים מעול הגלויות שהשתרגו על צוואריהם בלכתם בגולה אחר גולה, אף על פי כן בהיותם נושאים את סימני היהדות האלו, היו נבדלים מכל עם ולשון בכל עת ובכל זמן, וכל רואיהם הכירו שהן המה בני המלך מלכו של עולם, וכדאיתא בגמרא מלמד שהיו ישראל מצויינים שם.

וכה דברי המדרש (רבה במדבר פי"ד): רבי הונא בשם בר קפרא אמר בזכות ארבעה דברים נגאלו ישראל ממצרים שלא שינו את שמם ולא היו קורין לראובן רופוס, ולשמעון לא היו קורין לוליני, וליוסף לסטים, ולבנימין אלכסנדרא, עיי"ש.

ועיין בספה"ק ברך משה (פרי שמות אות ג) שמבאר גודל קדושת שמות בני ישראל וגודל סגולתם, ובזה פירש הפסוק ואלה שמות בני וגו' דהיינו שלא שינו את שמם, עיי"ש בדבריו היקרים.

ברם, חוץ מעצם היותם סימנים היצוניים לעם הנבחר יש בכל שלושת סימנים האלו סודות ורמזים עמוקים, מסורות וקבלות לכל עדה ושבת לפי מנהגי אבותיהם, אשר ממקור טהור יהלכון.

אשר על כן אמרנו להציג בפני קוראינו הנאמנים מקצת ממה שליקטנו בשלש הענינים האלו, וכל המנהגים שהסתעפו ממנו, ואף שיש הרבה מה להאריך בזה אעפ"כ נקטנו בכלל הישן "תן לחכם ויחכם עוד" ואי"ה עוד חזון למועד.

השם - הוא חיות האדם

הנה ידוע מה שכתבו בספרים הקדושים ששמו של האדם הוא חיותו ושורשו, וכל אחד ואחד נסתבב מן השמים באיזה שם לקרותו כי ממנו נמשך חיותו, וכן כתוב בכתבי האר"י הקדוש בשער הגלגולים (פרק נ"ט), וכן מבואר בהרחבה בספרי החסידות, ונציג כמה מהם:

*

בספה"ק תולדות יעקב יוסף (פרי שמות) ואלה שמות וגו'. דשמעתי ממורי (הבעש"ט הקדוש זי"ע) כמו שתפיסת הגוף הוא בגשמי שאוחז

בגופו, כך תפיסת הנשמה הוא על ידי קריאת שמו, גם בישן ניער משנתו בקראו שמו. וכמו שהוא בפרט אדם א' גוף ונשמה, כך בכללות יש גוף ונשמה. המוני עם הנק' יעקב נק' גוף, ושלומי אמוני ישראל הנק' תואר ישראל הם הנשמה. ובזה נק' איש וביתו, להשפיע זה לזה כמו זכר לנקבה.

*

בס' ליקוטים יקרים (אות רנ"ז) כתב המגיד הק' ממעזריטש זי"ע ...האדם מושרש בשמו מאוד.... והראיה לזה אם יפנה האדם מכל עסקיו

ויעסוק בדבר אחד... אף אם יבואו בני אדם ומדברים אליו לנוכח, הוא אינו פונה אליהם ואינו שומע לדבריהם, גם לפעמים אוחזין אותו באחד מאבריו בכדי לבטלו ממהשבתו אף על פי כן אינו מרגיש, אכן אם יקראו אותו בשמו תיכף יבטל אותו מעסקיו וממהשבתו, והכל הוא מטעם הנזכר ששמו הוא שורש נשמתו....

ספר גימטריא שם, ושם הוא הנשמה כמו שכתוב ר' נחמן ז"ל (בראשית ב', י"ט) נפש חיה הוא שמו היינו שהשם של אדם הוא הנפש חיות של אדם שהוא הנשמה, וזהו שמרמז כאן זה ספר היינו הנשמה תולדות אדם היא לפי מעשיו הטובים של האדם שנקרא תולדות לפי השתדלות פעולותיו כך הוא זוכה לאור נשמה והבן.

*

בדומה לזה ממש הביא ראייה תלמידו הגדול הרה"ק רבי ר' אלימלך מליזענסק זי"ע בספרו הקדוש (פר' שמות) שמארין לבאר בענין שמות האדם וכה דבריו הקדושים... או יאמר על פי דאיתא דהרוחניות והנשמה של אדם נקראים בשם שמות דעיקר השם הנקרא לאדם כגון ראובן או שמעון זה השם הוא להנשמה ולא להגוף והחקירה לזאת הוא שאנו רואים אדם שהוא ישן ורוצים להקיצו משינתו אם דוחפים את גופו לבלתי יקראו אותו בשמו הוא יותר בקושי להעירו מאם היו קוראים אותו בשמו. וזהו מחמת כשאדם ישן אזי נשמתו עולה למעלה ויוצאת מגופו ולכן בקושי להקיצו משינתו על ידי דחיפת הגוף מה שאין כן אם קוראים אותו בשמו, עכלש"ק.

*

וכן איתא בספר דגל מחנה אפרים (פר' בראשית) וזה לשון קדשו: זה ספר תולדות אדם. יש לומר

רבי ישמעאל אומר

יסופר על הרה"ק הרבי ר' העשיל מקראקא זי"ע שבהיות ילד צעיר לימים בא שדכן מפורסם וגם רב מפורסם לבחון אותו עד היכן מגיע כוחו בלימוד, ויאמר הרב אליו הנה שמעתי עליך להתפאר כי בכל מקום אשר יפתחו לך ספר תגיד בלא קושיא, והשיב כן, ויפתח לו הרב סידור בברייתא דרבי ישמעאל אומר בשלש עשרה מדות התורה נדרשת בהן וכו' פתח הילד על אתר ואמר.

הנה לכאורה קשה שלש קושיות, ראשונה קושית התוס' ישנים (ימא לח.) איך קראו ליהודי בשם ישמעאל, הא ישמעאל רשע היה ולא מסקינן בשמייהו, שניה כיון דאין פלוגתא הוי ליה למימר, אמר רבי ישמעאל ולא רבי ישמעאל אומר כמי שחולק על הקודם לו, ושלישית קושיית הגמרא (פסחים ו:) על מדה דכלל ופרט דאתי שפיר רק אי אמרינן יש מוקדם ומאוחר בתורה בחד עניינא אבל אם אין מוקדם ומאוחר בתורה בחד עניינא דילמא פרט וכלל הוא ולא כלל ופרט.

אלא יש לומר תירץ הנער בחידודו, על פי מה דאיתא בגמרא דישמעאל עשה תשובה, דכתיב ויקברו אותו ויצחק וישמעאל בניו, מדחלק כבוד ליצחק שמע מינה דעשה תשובה, ולכאורה בשלמא אי אמרת בחד עניינא יש מוקדם ומאוחר ניחא, אבל אי אמרינן אין מוקדם ומאוחר בחד עניינא נמי, מה ראייה מכאן שעשה תשובה, דילמא באמת ישמעאל היה קודם, ולא חלק כבוד ליצחק אלא על כרחך צריך לומר מכאן דבענין אחד יש מוקדם ומאוחר.

ולפי זה מיושב הכל בחדא מחתא וכך הם הצעת הדברים, רבי "ישמעאל" מדהיה שמו ישמעאל, שמע מינה דעשה ישמעאל תשובה, דאם לא כן לא מסקי בשמייהו ועל כרחך אם כן דבענין אחד יש מוקדם ומאוחר, דאם לא כן אין ראייה שעשה תשובה כנ"ל לפ"ז הא דרבי ישמעאל שקראו שם כזה, "אומר" זה אומר לנו שמלמדים מכלל ופרט כיון דיש מוקדם ומאוחר, דאל"כ אי אפשר לדרוש כלל ופרט כי שמא הוא פרט וכלל, ודפח"ח.

סגולת השם - ע"י ההורים - ברוח הקודש נאמרה

כידוע הענין ששמו של הילד ייקרא רק ע"י ההורים, ועיין במפרשי התורה שנלאו לבאר למה משה רבינו נקרא כפי אשר נקרא ע"י בתיה בת פרעה, והדברים עתיקין.

והנה מקור הקדום לזה הוא במדרש תנחומא (ריש פר' ויקהל) וז"ל: שלשה שמות נקראו לו לאדם אחד מה שקוראים לו אביו ואמו, ואחד מה שקוראין לו בני אדם, ואחד מה שקונה הוא לעצמו טוב מכולן מה שקונה הוא לעצמו, עיי"ש.

*

ועי' בס' הגלגולים (פרק נ"ט) וז"ל: והשם שקורין לו אביו ואמו בעת שנימול הוא נכתב למעלה, כי אין הדבר באקראי, כי הקב"ה מזמין אותו השם בפי אביו ואמו שיקראוהו כן, ולכן ר' מאיר ור' יהושע בדקו בשמא....

*

וכן איתא בס' חפץ ה' להאזהרה"ק (ברכות י"ג) כל שמות שקורין האבות לבניהם הם העיקריים שקורא ה' לנשמה בעולם העליון, וה' נותן בלב האדם לקרות השם ההוא לבניו כשם שקרא ה' לנשמה, עיי"ש.

*

וכן ידוע שהרבה

צדיקים נמנעו מלהשיב על שאלות שנשאלו ע"י חסידיהם איזה שם לקרות לבניהם מחמת שאמרו שהקב"ה מזמין בלב האב איזה שם ליתן לבנו.

וידוע המכתב מהרה"ק משינאווא שכתב להרה"ק רבי משה'ע' מדעעש זי"ע בזה"ל

ומה שדרש ממני לחוות דעי בהשם אשר יקרא לו, הנה שמעתי שאדמו"ר הרה"ק מו"ה שלום מבעלזא זצלה"ה אמר שמן השמים מודיעין לאבי הבן את שמו אשר יקרא אותו....

*

ועיין בספה"ק באר מים חיים (פר' בראשית) ששמע מפי הרה"ק המגיד מזלאטשוב זי"ע דמהאי טעמא חלילה לשנות שם אדם החולה, רק אדם שכל מעשיו ברוח הקודש, כי שם הנקרא לאדם בעת הוולדו רובו ככולו מזדמן מאת הקב"ה כאשר הוא שמו למעלה, והוא חיותו של אדם כל ימיו, עיי"ש בדבה"ק.

[ואגב יש לציין שמרן רביה"ק זי"ע בספרו דברי יואל (פר' שמות עמ' ל"ד) מביא ד' המגיד הק' מזלאטשוב זי"ע ומחדש שאולי אין הקפידא רק לעקור שם הראשון ולהחליפו באחר, אבל להוסיף עוד שם על השם הראשון שפיר דמי, עיי"ש].

*

ובס' תהלת חיים

מביא עובדא בשם הרה"ח רבי ישראל הירשמאן ז"ל שפע"א הביאו ילד אילם רח"ל להרה"ק מצאנו זי"ע שהרה"ק יברכו ברפואה, והרה"ק שאל ודרש מי הוא שיעץ

ליתן לו השם בעת הברית מילה, ואמרו על גדול מסויים, והרה"ק הקפיד מאוד ואמר מהיכן העיז ליתן שם לילד כשאינו יודע שורש נשמתו, והתינח להאב בעצמו מזדמן לו שם מן השמים, והרה"ק החליף את שמו לשם אחר, ולפליאת כל הנוכחים התחיל הילד לדבר כאחד האדם.

בספה"ק ברך משה (פר' שמות דף ד') מביא ששמע מפי א' מתלמידי הייטב לב זי"ע ששאל את הרה"ק משינאווא זי"ע איזה שם ליתן לבנו, והרה"ק לא רצה לומר לו כי אמר לו שמן השמים מגלים להאב את השם, אמנם לא נחה דעתו של האב וביקש את המשב"ק שיפציר את הרה"ק משינאווא על קריאת השם ויודיעהו ע"י טעלעגראם, והי כאשר הגיע יום הברית ועדיין לא בא תשובה מהרה"ק משינאווא קרא האב את שמו של בנו בשם משה, ולאחר הברית הגיע הטעלעגראם משינאווא שהרה"ק הורה שיתן את השם משה, והי לפלא.

*

ובמדור "שולחן מלכים" לקמן בגליון זו הבאנו שיחת קודש ממרן רבינו שליט"א בברית מילה של בן הר"ר עמרם טירנויער הי"ו, אשר בו הזכיר רבינו סיפור זה באריכות, והאריך בקדשו הרבה בענין השמות, ומשם תדרשנו לטובה.

כל חי, וכן כל השבטי י-ה, וכן קרא משה לשני בניו ע"ש המאורע. וכן איתא במדרש שמות רבה (פ"א סי' ל"ג) ויקרא את שמו גרשום שדרך הצדיקים לשים שם בניהם לענין המאורע, עיי"ש.

*

אחר אבותיו

הראשון שנמצא שקרא על שם אבותיו מובא בדעת זקנים לבעלי התוס' פר' מקץ (מא.גב) שיוסף קרא את אפרים על שם האבות אברהם ויצחק שנאמר בהם לשון אפר, אברהם שאמר ואנכי עפר ואפר, יצחק כאפר על גבי המזבח, ואפרים משמע שתי אפרות, עיי"ש.

*

אמנם כפי הנראה נעשה השינוי בימי התנאים והתחילו לקרוא את הילודים על שם אבותיהם, וכפי שכתוב בפירוש במדרש בראשית

אמנם כאן המקום לציין שבס' אבני המקום מהגה"ק אב"ד שימלויא זי"ע (אבן הראשה) מביא שהרה"ק מצאנו היה נוהג ליתן בעצמו שמות הילדים בעת הברית, ולא שאל את פי האב, רק עמד כמה רגעים בדביקות עצומה ואמר את שמו, אמנם כמובן שהרה"ק ידע שורש נשמות בני ישראל, ועיי"ש מה שפירש בזה הפסוק וכל אשר יקרא לו האדם הוא שמו וגו', עיי"ש.

*

ומענין לענין פע"א סיפר מורינו הגה"צ ראש ישיבתנו שליט"א ששמע מפי זקינו הק' בעל הברך משה זי"ע שהרה"ק מצאנו זי"ע היה נוהג ליתן שמות לנכדיו מבלי לשאול את דעת ההורים, ופע"א נתן שם לנכדתו בשעת קריאת התורה בשב"ק, אמנם האב הגה"ק ר' משה לייב מסטריזוב זי"ע (חתן הרה"ק מגארליץ זי"ע), לא שמע

בבירור את השם שהרה"ק אמר, וכל אחד שאל לו איך בתו נקראת, והוא לא ידע להשיב, ומאידך גיסא היה ירא לגשת אל הקודש מחמת פחד ולשאול את זקינו הק' איזה שם קרא לבתו, וכך הסתובב תקופה ארוכה מבלי לדעת שם בתו, עד שלפני הימים נוראים נכנס לשחר פני זקינו הקדוש וכתב על הקוויטל את כל שמות ילדיו ועל הבת הנ"ל כתב "ואת בתי הנולדה לי במזל טוב" וכשהרה"ק קרא את הקוויטל שאל לו האם לא נתתי שם לבתך, אז הרהיב עוז להשיב שלא שמע בבירור את השם, ואז אמר לו הרה"ק את שמה של בתו, ומני אז ידע את שמה בישראל.

*

קריאת השם אחר מאורעות - אבותיו- רבותיו

בימי קדם נהגו לתת שם אחר מאורע שקרה להם, כמו שמצינו באדם הראשון שנוצר מן האדמה, ובחווה ע"ש שהיתה אם

העתק מהמהדורה הראשונה של ספה"ק דברי חיים מהרה"ק מצאנו זי"ע על שמות אנשים בעניני גיטין וכתובות

וכן ידוע מכתבו של הרה"ק משינאווא (עיין בהעתק המצורף כאן) ...ומה ששאל העצה לשם הילד, שמעתי בשם אדמו"ר הרה"ק מבעלזא זצלה"ה שטוב לאריכות ימים לקרוא ע"ש המשפחה של אב או אם...

*

כן מפורסם מכתב מהגאון בעל המחנה חיים זצ"ל שכתב לידידו הגאון רבי ירמיה לעוו זצ"ל בעל הדברי ירמיהו שמתחרט על שהבטיח לרבו בעל השערי תורה שיתן לאחד מבניו שם אחריו, שיש בו טעמים ונימוקים וסודות גדולות ליתן השם דווקא אחר המשפחה, וכתב שעל כן לא נתן מרן החתם סופר שם לאחד מבניו ע"ש רבו המובהק הגה"ק רבי נתן אדלער זי"ע, אע"פ שלא השאיר אחריו בנים.

*

ומן הענין לציין דבר פלא מה שמובא בס' י"ג אורות (עמ' רמ"ה) שכשנולד הרה"ק מקרייז זי"ע שלח הרה"ק מצאנז זי"ע לשאול את רבו הק' מראפשיץ זי"ע איזה שם לקרוא לו, והשיב שיתנו

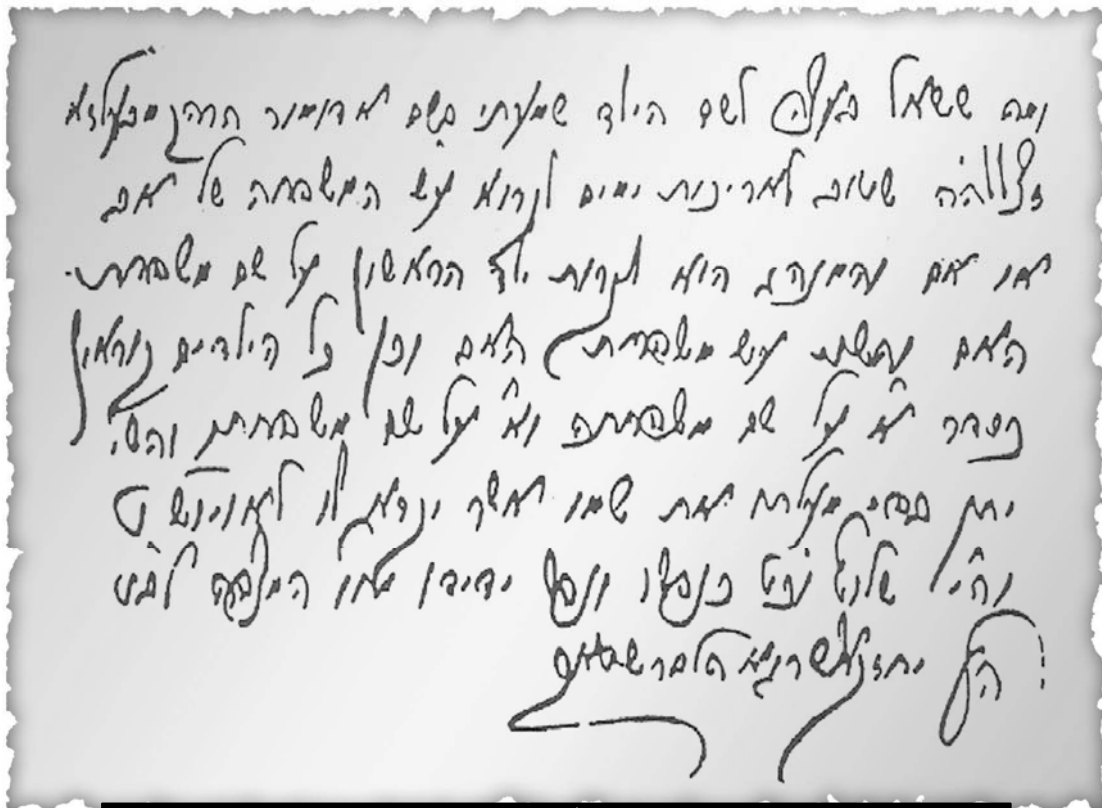
רבה (פרק ל"ז ס"ז): רבי יוסי ורשב"ג רבי יוסי אומר הראשונים ע"י שהיו מכירים את ייחוסיהם היו מוציאים שמן לשם המאורע, אבל אנו שאין אנו מכירים את ייחוסינו אנו מוציאים לשם אבותינו, רשב"ג אומר הראשונים על ידי שהיו משתמשין ברוח הקודש היו מוציאים לשם המאורע, אבל אנו שאין אנו משתמשין ברוח הקודש אנו מוציאים לשם אבותינו א"ר יוסי בן חלפתא נביא גדול היה עבר שהוציא לשם המאורע הה"ד ולעבר יולד שני בנים וגו', ע"ש.

*

בס' זכר דוד (מ"א ס' ס"ג) מביא שהמנהג לקרות ע"ש אבותיו, והטעם כי עפ"י"מ שכ' האריז"ל דכשאדם מת וחייב רח"ל בגלגול ונולד לו בן אחר מיתתו הוא מתגלגל באותו הבן, ע"ש.

*

ועיין בספר הדרת קודש (עמ' נ"ח) שהגה"ק מנאסאד זי"ע אמר בשם רבו הק' מצאנז זי"ע שסגולה לאריכות ימים לקרוא את הולד הנולד אחר אבותיו ואבי אבותיו ומשפחתו ולא אחר זר.

העתק מכתב"ק של הרה"ק משינאווא זי"ע שבו כותב בשם הרה"ק השר שלום מבעלזא זי"ע שמסוגל לאריכות ימים ליתן שם אחר אבותיו

וזלש"ק: דהנה יש שלש מדריגות הגורמים לאדם שיהיה צדיק א' מצד הגלגול שהיה צדיק בגלגול ראשון ומחמת זה נקל לו להיות צדיק גם עתה, ב' מחמת זכות אבותיו שהיו צדיקים ומחמת זכותם חולקים להם כבוד בפמליא של מעלה שיהיו בניהם צדיקים, ג' מחמת שהשם יתברך ברוך הוא גזר בבריאת העולם שיהא כך וכך שמות ראובן וכך וכך שמות שמעון ועתה כשנתגלגל איזה אדם בעולם ונותנין לו שם בשם צדיק א' שהיה כבר בעולם זה גורם לאיש הלזה שיהיה גם כן צדיק מחמת שנתעורר האור של הצדיק שהוא בעולם העליון....עכלש"ק.

*

וכן מצינו ענינים גבוהים אצל צדיקים קדושים אשר נתנו שמות בניהם על האבות הקדושים, ומי יבוא אחריהם ומי יבין בסוד קדושים, ועיין בס' אוצר ישראל (עמ' קס"ז) שהרה"ק רבי ר' מרדכי מטשערנאביל ז"ע קרא שם בניו הצדיקים על שם השבעה רועים, וכשנולד הרה"ק רבי יוחנן מראחמסטריווקא ז"ע רצה אביו ליתן לו השם יוסף ע"ש יוסף הצדיק, והתנא רבי יוחנן בן זכאי נתגלה אליו וביקש ממנו שיתן לבנו את השם יוחנן, ואכן נתן לו את השם יוחנן.

ופע"א אמרו להרה"ק רבי יוחנן שאביו העיד עליו שיש לו ניצוץ מנשמת רבי יוחנן בן זכאי, ענה בדרך צחות בוודאי! יוחנן זה שמי, וגם אני בן זכאי, אם כן אני כר' יוחנן בן זכאי.

*

ועיין בס' אביר הרועים (אות קמ"ח) שפע"א הביאו קוויטעל להגה"ק האבני נזר מסאכאטשוב ז"ע על ילד שנחלש ואינו בקו הבריאות, ששמו היה משה, וכשהגה"ק קרא את הקוויטעל שאל על שם מי נתנו לו את השם, אמר אבי הילד היות שהברית נתקיים ביום ז' אדר פטירת משה רבינו נתן השם על שמו, ענה לו האבני נזר האיך עלה בדעתך ליתן שם אחר נשמה שכבר תיקן כל הברורים והניצוצות, והוא סכנה גדולה ליתן שם אחר נשמה כזאת, עיי"ש.

ואגב יש לציין שבס' זכר צדיק לברכה (אות ז') מביא עובדא בא' שרצה ליתן את השם משה,

לו את השם אהרן, וכן עשה, ואח"כ כתב הרה"ק מצאנז ז"ע לחמיו הגאון בעל הברוך טעם שנולד לו בן וקרא לו את השם אהרן, והברוך טעם ביודעו שאין לו במשפחת אבותיו השם אהרן הקפיד ע"ז והשיב לו במוכתב בתמיה "וכי ממשפחת גרים אתה, שאתה נותן שם מהחומש".

אמנם כשהרה"ק מקרייז נסתלק בר"ח אב שהיא יומא דהילולא של אהרן הכהן נתגלה לעין כל את רוח קדשו של הרה"ק מראפשיץ שהבין שיש לו ניצוץ מנשמתו.

*

אחר רבותיו

והנה מנהג זה שנותנים ע"ש רבותיהם מובא כבר באבות דרבי נתן (פ"ב) שכמה אלפים מישראל נקראו על שם אהרן הכהן שעשה שלום בין הוריהם.

וכן באבות דר' נתן (פ"ט) שאותו הגר שהלל הזקן גייר כשנולד לו בן קרא לו את השם הלל, עיי"ש.

*

וכן הביאו סייעתא מדברי הגמ' (שבת קל"ד). תניא א"ר נתן פעם אחת הלכתי לכרכי הים ובאה אשה אחת וכו' והיו קורין אותו נתן הבבלי על שמי, עיי"ש.

*

וכן מובא בספר חסידים (שם) ועוד אמר דברים שהשם גורם לטובה או לרעה. לטובה, יש אדם שכל הנקראים בשמו יצליחו לגדולה, וזהו ויקרא בהם שמי ושם אבותי (בראשית מה טז), וכתוב (ישעי' סו כב) כי כאשר השמים החדשים והארץ החדשה אשר אני עושה עומדים לפני נאום ה' כן יעמוד זרעכם ושמכם, וכתוב (שם מג א) קראתי בשמך לי אתה. הרי שיש אדם שכל אותם הנקראים על שמו יחיו, ויהיו בניו קיימים, ויעמידו תולדות....

לכן יתפלל אדם שכל הנקראים בשמו, יהיו בהם מזות טובות האלה, לא אחת מן המדות הרעות, ושלא יקראו זרעו על אותן שמדות רעות תלויות בהן.

*

וכן איתא בספה"ק נועם אלימלך (פר' במדבר)

ומרן רביה"ק זי"ע לא נתן לו ליתן את השם, ואח"כ נתברר שחמיו של הילד נקרא בשם משה, עיי"ש.

השפעת השם על האדם

בעצם השפעת השם על האדם מובא בספר חסידים (שם) שעל כן אין ליתן שם אחר אחד שנפטר בצעירותו, וז"ל: כיצד יראה אדם כשיש שני אחים יקראו שם בניהם ובנותיהם אחר שם פלוני, אפי' אחר צדיק, ומתו בלא תולדות, או שהיה מן המדות הכתובים למעלה לרעה בהם, אל יקראו יותר באותו השם ויש שם פלוני, שכל המשפחה שלו אם קראו זרעם בשמו מתו בלא תולדות, ולא האריכו ימיהם, ובכל ענינים האלו לנקבות. וכשם שיראה החכם

וכתב שעל כן אין לקרות לאדם את השם 'ישעיהו' על שם ישעיהו הנביא, כי מזלו היה רע ונהרג ע"י נכדו מנשה המלך, ולכן אין לקרוא אלא 'ישעיה', וכן איתא בפוסקים שאין לקרות את השם ירמיהו עם וי"ו בסוף, אלא ירמיה, ועיין בתשובות חת"ס שמאריך בענין שני שמות אלא האם יש מקום לחשוש או לא.

וכן בשו"ת חתם סופר (אהע"ז ח"ב סי' כ"ה) שמטעם זה אין לקרות את השם 'עקיבא', כיון שסרקו את בשרו במסריקות של ברזל, על כן יש לקרות את השם עם ה"ה בסוף 'עקיבה'.

וכן ידוע שנכדי הרה"ק רבי אלעזר ניסן זי"ע שהיו נקראים על שמו היו נפטרים

שכן הוא, אל יאמר אקיים לאבותי שם שלא ישכח, והוא רואה שנקראים אחריהם ונכשלו, הרי הוא נושא אל נפשו עון. ואין אלה הדברים משום ניחוש, שהרי הראשונים היו קוראים את בניהם על שם המאורע ולא מתו, אא"כ כער ואונן. לכך יהיו צדיקים שזרעם מתים ולא מחמת עון אלא שאלו הדברים הזיקו.

ובס' חסד לאברהם מזקינו הק' של מרן הרב החיד"א זצ"ל שכל מי שנקרא בשם אברהם יש בו מדת החסד והרחמים.

ומטעם זה כתב בספר ים של שלמה (גיטין פ"ד) ובבית שמואל (הל' גיטין הל' י') שאין ליתן שם על שם מי שהיה בעל מזל רע רח"ל או מי שנהרג ח"ו,

בענין לכתוב שמות בשפת "העברית" הטמאה

בס' זכר צדיק לברכה מביא שאחד מאנשי שלומינו נכנס פעם אל הקודש פנימה עם קוויטל ופדיו"נ, ובהקוויטל כתב "ישראל בן שושנה".

ושאל אותו רבינו האם אמך באה מבית ספרדים, וענה ואמר שאמו נולדה בעסטרייך והוא דורי דורות מבית אשכנזים.

וענה לו רבינו בתמיה: אם כן הרי שמה הוא "רויזא" ולא "שושנה" ולמה אתה כותב שם "שושנה", ורבינו ציוה אותו שיכתוב עוה"פ את הקוויטל בשם "רויזא".

סיפור דומה שמענו מפי הרב החסיד המפו' רבי חנני' יו"ט ליפא שווארץ ז"ל את אשר אירע בשנת תשי"ט בעת אשר הגיע רבינו הק' לארה"ק, ואחד מתלמידי הישיבה אשר הגיע יחד עם רבינו לארץ ישראל נתארס כאן באר"י ורבינו נתכבד לקרוא התנאים.

רבינו התחיל לקרוא התנאים וכשהגיע לשם הכלה ראה שנכתב בשם "זהבה" במקום "גאלדא", ונעמד אז רבינו במלוא קומתו וענה ואמר: "זי הייסט גאלדא און נישט זהבה" כי אני בעצמי הכרתי עוד את זקנה אשר אחריה נקרא נכדתה הכלה באשר היתה מגיע אלי עם קוויטלעך, וקראו אותה "גאלדא" ולא "זהבה".

ורבינו שאל אז בתמיה את כותב התנאים היתכן שהוא כותב את השם בלשונם הטמא, וציוה אז לחזור ולכתוב עוה"פ את כל התנאים ויכתבו שמה "גאלדא".

והרה"ק התורת חיים זי"ע נתן לבנו הנולד "הצמח צדיק" שם אחר אביו הקדוש, ואמר שבעת שיהיה צריך לישועה וירצה לפקוד על ציונו של אביו, יגש למיטת בנו הקטן ויתפלל אצלו, כיון שהנושא שמו של הצדיק הוא ניצוץ מנשמתו ומקבל ההשפעה ממנו, (וכדמובא לעיל בשם הנועם אלימלך פר' במדבר), ואכן כך עשה.

*

אחר הורים שנסתלקו בצעירותם

הנה כמה פוסקים שסברו שאין ליתן שם אחר אדם הנפטר בצעירותו, אמנם יש שהקילו כשמדובר אחר אבותיו של הורי הילד, הגם שבס' חסידים הנ"ל כתב שיש להקפיד גם באב וגם ברבי, אעפ"כ נהרא נהרא ופשטיה.

*

וכידוע דעתו של רביה"ק זי"ע היתה שעד ששים שנה נקרא מת בצעירותו, על כן אין ליתן שם אחריו אלא להוסיף עוד שם על שמו. אמנם מרן רבינו הק' בעל הברך משה זי"ע לא הקפיד כלל על זה, וסבר שעל הורים מותר ליתן אפי' אם ח"ו מתו בצעירותם, ואכן כידוע היה לו בן קודם המלחמה שקרא לו 'חיים צבי' ע"ש אביו הקדוש זי"ע שנפטר בהיותו בן מ"ז שנים בלבד.

[ויש לציין שבס' ומשה היה רועה (חלק ג' שיוצא עתה לאור) מובא שרביה"ק בעל ברך משה זי"ע רצה ליתן להבחל"ח כ"ק מרן רבינו שליט"א את השם "חיים צבי" על שם אביו, ושאל את פי דודו מרן רבינו הק' בעל דברי יואל זי"ע, וענה לו: הרי כבר היה לך בן בשם חיים צבי הי"ד. (ועיי' בשו"ת בית שערים אם מותר ליתן לשני בנים שם אחד, עיי"ש)].

והגה"ק ממונקאטש זצ"ל בספרו דרכי חיים ושלום (אות תתקכ"ט) סבר שרק מי שנפטר ל"ע עד חמישים שנה נקרא מת בצעירותו.

*

יתירה מזו יש לציין שאלה גדולה שהונחה על שולחנם של גדולי וצדיקי זמנינו על אלו קדושים שנעקדו על קידוש השם במלחמה הנוראה רח"ל, האם יש מקום לחשוש שאלו נקראו בכלל אלו שיש להם מזל רע ל"ע,

בצעירותם, ועל כן נכדי הרה"ק מגארליץ זי"ע שהיו נכדי הרה"ק רבי אלעזר ניסן זי"ע הלכו לשאול בעצת זקנים הקדוש מרן הדברי חיים מצאנז זי"ע, והוא יעץ להם לשנות את השם ולקרוא 'סיני' שהם אותיות 'ניסן', וכן נוהגים עד היום.

*

וכן סיפר הגה"צ אב"ד פאיע הי"ד שפע"א הגיעו איש ואשה להרה"ק מקאזניץ זי"ע שיש ביניהם סכסוך גדול, היות שנולד להם בן למז"ט, אמנם היא רוצה ליתן את השם אחר אביה, והבעל רוצה ליתן את השם אחר אביו ואינם יכולים להתפשר ביניהם, שאל לו הרה"ק איך היה שם אביך, ענה משה, ושאל אותה על שם אביה ואמרה משה, אז שאל לו הרה"ק מה היה מעשי אביך, השיב שהיה שואב מים, והיא ענתה שאביה היה תלמיד חכם וצדיק נשגב, אז ענה להם הרה"ק בחכמה שיש להם ליתן את השם משה, ונראה אם יגדל לתלמיד חכם אז ייקרא על שם אביה, ואם יגדל לשואב מים ייקרא על שמו, והדבר מצא חן בעיניהם.

*

וכן מקובל בעולם שהרה"ק משינאווא זי"ע נענה פעם אחת ואמר ברוב ענתנותו שכל הבעלי עגלות ייקראו 'יחזקאל שרגא' על שמו, כי יקבלו את תכונות נפשו.

*

וכן סיפר הגה"צ ראש ישיבתינו שליט"א מעשה פלא שכידוע לא הלכו אדמור"י צדיקי בית וויזניצא זצ"ל לפקוד על ציונו של זקנים הק' הרה"ק האהבת שלום מקאסוב זי"ע, כי פע"א השתטח בנו הרה"ק התורת חיים זי"ע על ציונו, ואביו נתגלה אליו וביקש ממנו שישאר ללון עמו, והתורת חיים סירב ואמר שיש לו עדיין מה לפעול בעלמא הדין, והלך משם, ומני אז לא נגשו נכדיו להשתטח על קברו, רק עמדו מלמטה מן ההר אשר הוא שוכן עליו, ועד כדי כך שאת בנו התורת חיים לא קברו ממש בקרבת אביו, כי רצו שיוכלו להשתטח על קברו.

ויש שהביאו ראייה מהעובדא המובא בספר ים של שלמה (גיטין פ"ד ס" כ) באחד שאביו היה שמו מאיר ושם חמיו אורי, והיתה מחלוקת ביניהם על שם מי יקרא בנם, וכדי להשכיך שלום קראוהו **שני-אור**, עיי"ש. ולכאורה הרי היו יכולים ליתן ב' שמות דהיינו מאיר ואורי, ומשמע מינה שלא עלה על דעתם אז ליתן ב' שמות.

*

אמנם יש מן האחרונים שהעירו שבזמן הגאונים וראשונים יש הרבה שנקראו בשני שמות, וכן מובא בתו"ס כתובות (צ"ה): ששאל ר' **יעקב ישראל** לרבינו תם וכו', עיי"ש. ולפלא לציין שהגאון בעל החתם סופר בעצמו קרא לבנו הבכור הכתב סופר זצ"ל בג' שמות דהיינו **אברהם שמואל בנימין**.

ועיין בס' זכר דוד (מ"א פרק פ"ו) שאין ללעוג על אלו שקורים ב' שמות כי הוא מורה שמן השמים נתנו להאב ב' שמות בפיו, **כי יש בו ריבוי כוחות נפשיים ממדריגות הנשמות**.

*

ומקובל בעולם בשם הרה"ק משינאווא זי"ע שאם נתנו לבן או לבת ב' שמות שיש סגולה לאריכות ימים לקרותו בשני שמותיו, ולא בשם אחד.

*

ועיי' בס' י"ג אורות (עמ' רי"ט) שבבעלזא הקפידו כשנתנו לאחד ב' שמות אחר איש זקן ואיש צעיר, להקדים לקרותו בשם הזקן ואח"כ הצעיר, אמנם בשינאווא לא הקפידו על זה, עיי"ש.

*

ואגב יש לציין שא' מאנ"ש בירושלים עיה"ק רצה ליתן לבנו את השם **יואל** ע"ש מרן רבינו הק' זי"ע ועוד שם על א' מזקיניו, ורבינו הברך משה הורה לו להקדים שם יואל לשם השני מחמת כבודו של מרן רבינו זי"ע.

או מכיון שהיתה גזירה כללית על רוב רובה של עם ישראל בארצות הגולה לא הוי בכלל מזלם גם, רק אפשר לישא את שמותם לזכרון.

וכידוע היה לרבינו בעל הברך משה זי"ע דין ודברים בזה עם דודו הק' מרן רבינו הק' זי"ע והברך משה טען שאינם בכלל אלו שמזלם גם, שהתנח גדליהו שנהרג ע"י יהודים יש שחששו לקרות בשמם, אבל אלו שנרצחו ע"י גויים צמאי דם אין הנדון דומה לראיה, והביא ראיה לדבריו שהמהרי"ל חילק כסברא זו בין גדליהו ובין ישעיהו הנביא.

עוד טען שהרי חזינן הרבה אנשים שנקראים עקיבא ולא חששו לדברי החת"ס אע"פ שנסרק בשרו במסריקות של ברזל ע"י בני עוולה.

ועוד טען שהיות שהיה גזירה כללית על כלל ישראל אין הדבר תלוי במזלם או בחטאם של הנרצחים הי"ד.

אמנם רביה"ק זי"ע השיב לעומתו שאעפ"כ מוטב יותר שיוסיפו שם על אלו שנרצחו בעת המלחמה רח"ל.

*

קריאת שני שמות

הנודע ביהודה בתשו' (או"ח ס"י קי"ג) כתב שאין שום מקור בחז"ל שהיה להם ב' שמות, וזה לשונו: ...ואני לחולשת זכרוני **איני זוכר בשום מקום בש"ס שם תנא או אמורא שהיה נזכר בשני שמות** ושניהם שמות עצם, זולת אבא שאול ואבא יוסי... שהשם אבא אינו שם עצם אלא שם תואר - מלשון חשיבות... ע"ש.

*

וכן בתשו' חת"ס (אהע"ז ח"ב י"ח) כותב בזה"ל: ...**לפנים לא היו נוהגים לקרות בשני שמות בבת אחת**, כי חדשים מקרוב באו, ואפילו יעקב אבינו ע"ה לא מצינו שנקרא **ישראל יעקב** בבת אחת... ולא מצינו בכל התנ"ך מי שיקרא בשני שמות יחד...

לא שינו לשונם

השתלשלות והולדת השפה הטמאה "עברית"
ודעת גדולי וצדיקי הדור ז"ע

מבוא

הנה ידועים דברי חז"ל שאחד מן הדברים שבגללה נגאלו אבותינו במצרים היה מחמת שלא שינו את לשונם.

וכפי שתיקנו בנוסח התפילה 'ורוממתנו מכל הלשונות' כי אותנו בחרת מכל עם 'ולשון', ואשר על כן מסרו החרדים לדבר ה' את נפשם לעמוד איתן לא להתערבב בגוים ע"י דיבור שפתם ולשונם, ואכן אלו שעמדו בנסיון זו המשיכו לפסוע במסילה העולה בית ק-ל אף על כל הקשיים והנסיונות שונתרו על בני ישראל בכל מוצאיהם למסעיהם.

והנה אם נסיון הלשון עמד להם לבני ישראל בכל ארצות פזוריהם כאבני נגף, והוכרחו להתגבר על כל קשייה ומערומיה, הרי פי כמה וכמה נתנסה דורינו השפל בנסיון הזה בעוה"ר בשפת 'עברית' הטמאה, אשר כידוע לחמו כל גדולי ומצוקי ארץ נגד השפה הטמאה בכל אופן שהוא, ובראשם מרן רבינו הקדוש בעל דברי יואל זיעועכי"א אשר הוציא חרב מתערה והקדיש מאמר מיוחד בספרו הבהיר 'יואל משה' אשר כתבו בדמע ובדם לבבו הטהור, אשר זעק מנהמת לבו בראותו את גודל הסחף אחרי השפה אשר כל גדולי ומנהיגי ישראל אסרוהו באיסור גמור וחמור, אך מחמת אריכות דבריו הק' לא ציטטנו דבריו הנודעים והמעייין בהם ימצא נחת.

על כן אמרנו להציג לפני קוראינו החשובים, את מקצת מן המקצת מן השתלשלות שפת 'העברית' מחולליה, ודובריה, וכוונתיהם, וכן חלק מדברי גדולי ומנהיגי הדור.

השתלשלות העינים

אחרי שההשכלה הארורה פשטה את רגלה מלהכנס בכרם בית ישראל, וכל השרידים אשר ה' קורא והיראים הוקיעו אותה בשער, ונדחה בדיחוי אחר דיחוי, לבשה פנים חדשות ובשם הרעיון "התחיה הלאומית" "וחובבי ציון" נקראה, דהיינו שקבוצת פוקרי עול וכופרים בה' אלוקיו התחילו לעורר את עם ישראל שיש להם להתארגן ולבנות עצמה כעם עצמאי ולאומי כשאר גויי הארצות רח"ל, דהיינו כמו שצרפתי דוגל בלאום הצרפתי ומוכן להיהרג למענה, כך יהודי צריך מדינה "ולשון" עצמאי שיהא מוכן למסור נפשטו עליה רח"ל. ועל כן החליטו להפיץ רעיון "החייאת השפה העברית" ואף שהיו משכילים וכופרים

גמורים, בחרו דייקא בשפה זו, (א) כי שפה זו היתה ידועה בחלקה לרבים מבני ישראל, מכח ההתעסקות בתורה ותפילה, (ב) כי ידעו גם ידעו שכל יהודי בלבד יש לו רגש עמוק לשפה הזאת, ועל כן במסווה של קדושה יהיה אפשר לתפוס ברשתם גם את היהודים השומרי תומ"צ.

ואכן אז קם הממציא שפת העברית החדשה בשם אליעזר בן יהודה (פרלמן) שר"י, שמוצאו היה מעיירת לושקי שבפלך ווילנא במדינת ליטא, שנתגדל כיתום ואיזה משכיל ארור נעץ בו צפרניו, והאכיל אותו בהשקפה ארורה וכפרנית, עד שהתדרדר והלך ללמוד בגימנאזיע בעיר דינאבורג, ושם נתגדל על ערש ההשכלה הארורה והאפיקורסות שהכתה שרשים בכרם בית ישראל,

עד שנתהוה כופר מפורסם ומחלל שבת בפרהסיא, ושם נמשך אחרי הרעיון הלאומי והעצמאות. משם נסע למדינת מאראקא ולמד שם את לשון קודש בהברה הספרדית, וגמר אומר להתחיל להפיצה בארץ הקודש, ונימוקו היה וכפי שמעיד בן יהודה בחיבורו (החלום ושברו עמ' 79) ... **במרוקו ביאר לי האדון לונץ, כי הציבורים היהודים בירושלים, ספרדים, אשכנזים, מעורבים, גרוזים ועוד, מדברים אמנם ציבור ציבור ביניהם לבין עצמם איש בלשון הארץ שבא משם, אך בהיות שאין בני ציבור אחד מכירים בלשון בני ציבור זולתו, הם מוכרחים בכל הזדמנות של צורך לדבר זה לזה בלשון הקודש...**

הוא הגיע לארץ הקודש בערך בשנת תרמ"א והתיישב בעיר העתיקה בירושלים עיה"ק, והתחפש באיטלא דרבנן כאילו הוא חכם ספרדי עם גלימה ארוכה ותרבוש בראשו, והקפיד לצאת מביתו עטוף בטלית ותפילין לחורבת ר' יהודה החסיד (כפי שהוא בעצמו מתארהו בגלגול בחיבורו "החלום ושברו" עמ' 79) והוא בעצמו דיבר רק בלשון הקודש, וכמובן שהיא היתה חידוש גדול בעיני בני ירושלים כי אף אחד לא דיבר רק בלשון קודש כי יוצאי אייראפע דיברו אידיש ויוצאי ארצות המזרח דיברו ערבית ורק בשעת הצורך נשתמשו בלה"ק, כי כל אחד דיבר שפת מדינתו, וכמובן שמתחילה הסתכלו עליו

ארס ושטנה שהיו עטופים ברמזים ובדיחות וליצנות דקות מן הדקות. אמנם חכמי ירושלים הבינו מיד את גדל הטומאה והסכנה הטמונה בקרב אותו נחש ערמומי וצבוע, עד שהזהירו את בניהם מבלי להתחבר אליו בשום אופן, והיות שהעורך של 'החבצלת' היה שומר תורה ומצוות לא היה יכול לכתוב ככל העולה על רוחו, על כן בשנת תרמ"ה הוציא **עיתון "החבצלת"** ובה התחיל לפרסם מאמרים מלאים השמצה על הרבנים הגאונים יושבי ארה"ק שהיו כצנינים בעיניו, ועמדו לו בדרכו ובחזונו לצרף את דרי ארעא קדישא להשקפתו הטמאה, עד שפע"א חריומוהו הרבנים ואסרו להתקרב אליו ואל מאמריו, ובכך נתגלה פרצופו.

*

כשנוכח לראות שנתגלה פרצופו וקלונו ברבים הסיר את המסווה וחזר לדמותו המקורי בלי זקן וכיסוי ראש, והתהלך כגוי גמור, ופרץ כל גדרי הדת לעיני כל, ואז פנה להעמי הארצות והאנשים אשר לא ידעו בין ימינם לשמאלם, והמשיך בהטפת ארס ושנאה נגד החרדים לדבר ה', וברבים היתל ושחק על מצוות ה' ותורתו, עד שכפי שמעיד בעצמו בחיבורו: **החרדים רדפו אותי וראו בי שורש כל הרע, והרבנים חריומו אותי כמה פעמים ליד הכותל המערבי.**

כעל איש נבון ומוכשר מאוד. וכך התחיל לפתות אנשים בלשונו החלקלקה לשפה העברית, עד שנתנו לו לפרסם מאמרים בעיתון "החבצלת" ובו התחיל לטפוף אל תמימי לב השקפותיו הטמאות מלאי

נוסח החרם על בן יהודה שר"י כפי שנתפרסם ב"החבצלת" שנת תרמ"ז

יתבצרו בתוכם ויעשו מרד נגד השלטון. והרבנים החרדים יצאו במחאה גלויה להוקיע את דבריהם, ובכך להשקיט חמת השליטים.

ואכן השליטים הבינו שרק ידו של הפוקר בן יהודה שר"י במעל, והוא מיזמתו התחיל להתסיס את התושבים, וכפי שהתבטא הגאון רבי שמואל סאלאנט ז"ל במכתבו: **...שני שוטים עשו חורבן ורצו להביא אסון על כל כלל ישראל...** והשלטון תפסוהו ונתנוהו במאסר וגזרו עליו מאסר, והוכרח לסגור את העיתון.

אמנם על ידי השתדלויות של נגידים שהשתייכו לתנועת חובבי ציון ששיחדו את השופטים בבית המשפט הגבוה, זוכה מכל אשמה והמשיך להוציא את העיתון ובכך המשיך להכניס ולטפטף טפטופי כפירה ומינות בתוך קוראיה, לדאבון לב כל חרדי ויראי ה'.

*

ומני אז נתגלגלו הדברים ובן יהודה ומרעיו

ליכדו סביבם כל המוקצים שבעם שהשתייכו לקבוצת חובבי ציון, וכולם קיבלו על עצמם ללמוד ולדבר בלשון הטמא "עברית" וכפי שמעיד בסי' בטוב ירושלים (עמ' צ"ו) **שבשנת תרס"ד כבר למדו כל הבתי ספר החפשיים בעברית, והעברית היתה אז דגלם של מחללי שבתות ומחללי כל קודש...** ואז הקים חברת "זועד הלשון"

והנה אז היה בסוף תקופת שלטון הטורקים בארץ ישראל, אשר ברוב שנותיה לא מנעה מיהודי הגולה לבוא להתיישב בארץ ישראל, עד שקמה הקבוצה הארורה "**חובבי ציון**" אשר התחילו לקרוא ולהכריז בכל קצווי תבל לבוא ולהתיישב בארץ ישראל בהמוניהם, ודבר זה עורר את חשדם של הטורקים והתחילו לפחד ממרד המוני, ובשנת תרמ"ד גזרו שאסור לשום יהודי לעלות להתיישב בארץ הקודש, אפי' רק כדי להשתטח על הקברים הקדושים, וכשהגאון רבי שמואל סאלאנט זצ"ל הלך להתחנן בפני המושל העיר (פאשא) שיבטל את הגזירה, ענה לו שאתם אשמים בעצמכם, והראה לו את המאמרי שטנה וההתגרות שנכתבו ע"י בן יהודה ומרעיו.

והנה ביום י"ב כסלו תרנ"ד פורסם בן יהודה מאמר **בעיתון "הצבי" בשם "מצות צריכות כוונה"** אשר בה יצא בהתגרות גלויה בהשלטון וקרא את עם ישראל **"לעמוד על נפשינו, ולאסוף**

חיל" ותהום כל העיר, ושליטי ומושלי העיר הטורקיים נדהמו לראות שחששותיהם לא לריק היתה, ושפכו בוז וקלון על ראשי היהודים, ורצו לכלות בהם חמתם רח"ל, עד כדי כך שאז אסרו השליטים ליהודים תושבי שכונת "**שערי חסד**" לסגור בלילה את חומות השכונה כפי שהיה נוהג אצלם מחמת פחד גנבים ושודדים, כי חששו שהיהודים

מחאת הרבנים על גלויה

להודיע ולהגלות, כי הרבנים הנדפסים במכתבי הצבי גלויי' מיום מרד לחדש הזה, במאמר הנקוב בשם **"מצות צריכות כוונה"** וחתום מאת שנה"י לא מלבבנו יצאו ולא בידיעתנו נכתבו ושום ידיעה לא הי לנו מכל הכתוב שמה כלל וכלל עד שקראנו בו, וכשקראנו הדברים המוזרים הרם, מלאנו צער וזעם כי ימצא בקרבנו איש אשר בשם ישראל יכונה, שיוציא מלב דברים נוראים כאלה הנדפסים במאמר הדוא. והנה **עושים מחאה גלויה** ע"ז בשם יושבי כל ארצנו הקדושה.

והנה מודיעים נאמנה שאנחנו ככל המון ישראל הושבים בטח בצל ממשלת ארצנו מלכנו השולטאן ירום הדרו, הנו עבדים נאמנים למלכנו הארזי ידה ולשריו אשר לצדק ולמשפט ישורו, וכל הרברים האמורים במאמר הנו אין אחריותם עלינו ולא על שום איש מבני ישראל וזאת הבהרה הנו, וכמו כל הדברים הנדפסים בכל עת בהצבי, שאין לנו מהם שום ידיעה ואין אחריותם עלינו כלל וכלל, ושלום על ישראל.

ובאנו עתה טרם כסלו תרנ"ד פקוקה ירושלים ה'ז.

הצניף יעקב שאול אלישר ס"ט
בא סי' ישא ברכה ה'ז
מקום חתם ראשון לציון

שמואל סאלאנט
(מקום חתמי)

מחאת הרבנים על המאמר מצות צריכות כוונה

וכך בדרכי אלימות וכפייה משפילה החדירו לתוככי הכלל והפרט את שפתם הטמאה. וכמוכן שחוץ מעצם הסכנה שהיתה טמונה בדרך מתועב זו, הוא גם הביאה הרבה תופעות שליליות שנער בזקן ירהבו, וקטנים לא נשאו פנים לזקנים וחשובים שלא רצו לקבל עליהם לדבר בלשון עברית.

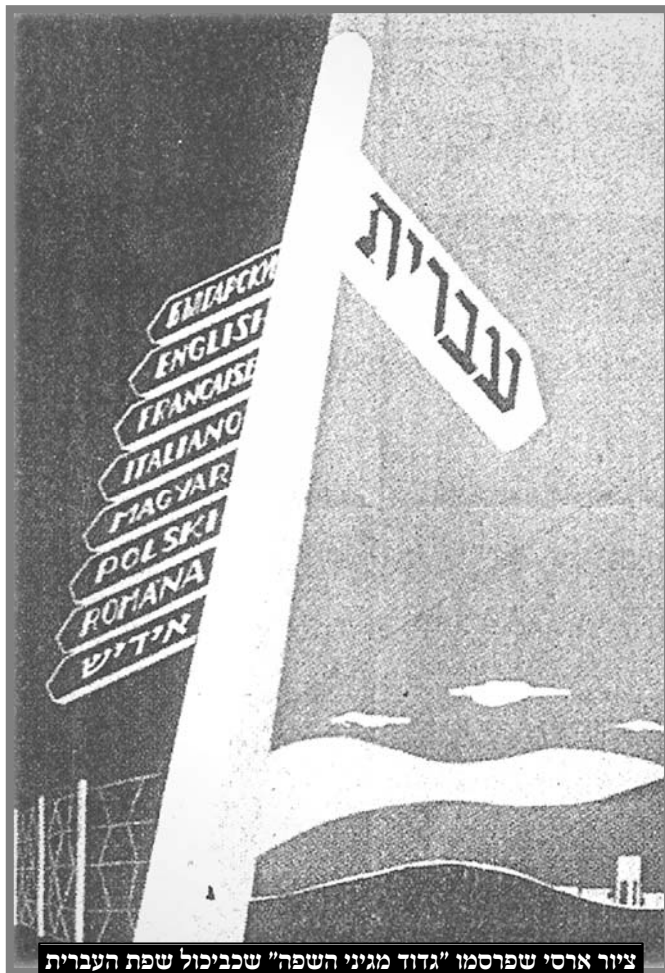
וכפי שמסופר בס' בטוב ירושלים (עמ' ק"ג) בשם המגיד הירושלמי הג"ר בן ציון יאדלער זצ"ל: באחד הימים נזדעזעתי, כאשר נקלעתי לבית רבנית ישישה במושבה פתח תקוה, ושמעתי את נכדה הקטן פונה אליה בבקשה להביא לו אחד מבגדיו, ומכיון שלא הבינה את דבריו שנאמרו בעברית, הביאה לו את כובעו, הנכד הקטן התפרץ בצחוק באמרו: **סבתא כבר משוגעת...** וסיים רב"צ יאדלער - ואם זאת במילי דעלמא, ק"ץ במילי דשמיא, שהקטנים שוחקים על הזקנים שאין מבינים את המדברים אליהם.

*

הכופר הנ"ל לא הסתפק בכך שהשפה כבר נכנסה לתודעת בני ישראל בארה"ק, והוא וחבריו המשכילים החליטו להפיצה בכל ארצות הגולה, ואכן בעזרת הפצות ושיכנועים שונים התחילו בכל הבתי ספר של החפשיים בכל מדינות תבל ללמוד בשפה העברית, הן ברחבי מדינות אייראפע, וכן במדינות ארצות המזרח שדיברו עד אז בלשון ערבית. וכך המשיך בכל חייו לעשות ולהפעיל פעלים לרדיפת ועקירת הדת. עד שבליל שבת קודש (ב' דחנכה תרפ"ג) בעת ישבו רח"ל עם עטו בידו, וכתב את **'המילון העברי'** ועסק לחדש ולהמציא מילים חדשים לשפתו, ולעשותה לשפה הלאומית של עם לאומי ציוני, נפל ומת מיתה חטיפה, וחרדי ירושלים ראו בזה יד ה' שהשבת קודש אשר הוא חייב דור שלם לחללה ולרמסה בריש גלי רח"ל, תבעה את עלבונה, וכדי בזיון וקצף! שרושמי

שמטרתה היתה להסתובב ולשכנע כל אחד ואחד וכל בתי ספר ללמוד ולדבר השפה הטמאה. ועוד יתירה מזו, הקים חבורת בריונים בשם **"גדוד מגיני השפה"** שהורכב מצעירים פוקרי עול, שהסתובבו בחוצות ובזו את כל מי שלא דיברו שפתם הטמאה, ומי שהעז לדרוש בשפה אחרת ביזוהו עד כדי הכאות ממש, וכפי שמעיד הגהיק מקאשוי זי"ע בהקדמת ספרו אבות על בנים: **...ומתנפלים בקצף נורא על כל איש אשר לא יבין או לא יחפוץ לדבר עברית כמוהם."**

וכן בספר מסעות משה מהרה"ג ר' משה טענענבוים ז"ל שמתאר ביקורו בא"י שבהגיעו לחופי הניר יפו, עמדו מולו צעירים מגושמים גלויי ראש כשבידם כרוז ענק: **יהודי דבר עברית!!**, וכאשר התקרב אליהם צעקו לו: **שינים תשבר, ועברית תדבר....**

ציור ארסי שפרסמו "גדוד מגיני השפה" שכביכול שפת העברית הוא הדרך לחירות ושפת האידיש היא שייכת לעולם חשוך רח"ל

קורות ימי חייו של אותו בליעל כותבים בהערכה שהוא המשיך בעבודת המילון עד רגע האחרון עלי אדמות].

ונקבר הרחק מקברי ישראל בהיותו מנודה ומוחרם מתוך הקהל, בשטח ריק ליד הבית החיים בהר הזיתים.

ומן העניין לציין שבס' מפעל חייו מובא מכתב מאשתו של בן יהודה שר"י שהיא רצתה לשרוף את גוויתו אחרי מותו, כי כמה פעמים שמעה ממנו איך שהביע שאט נפש על המנהג "הגלותי" לקבור בקרקעו.

וכך נסתיימה חייו של אותו בן בליעל שיעקר מרבבות אלפי ישראל את סממני היהדות, כיבה בידו הזדוניית את הגחלים העוממות והרס מתוכה כל זיק ושיביב אש היהדות.

ועד כמה תסמך שערות ראש כל הרואה דברי תלמידו כיוצא בו בכותבו את (מפעל חייו עמ' 24) קורות ימיו של הכופר בן יהודה ומסיים: - **אם כל**

הבתי ספר שבארץ הם כולם בעברית - **אם** בשביל מאות אלפים ילדים במדינת ישראל, העברית היא לשון דיבור הטבעי והקבוע - **אם** אלפי תינוקות, שלא הגיעו עוד לחינוך, ממלמלים את מילולם הראשון בעברית, ... **הרי דחיפה לכל אלו, ודחיפה חזקה, נתן בן יהודה....**

אוי לאותה בושה ואוי לאותה כלימה!!!

דעת גדולי וצדיקי הדור

-**מורן הגאה"ק החתם סופר זצ"ל:** דברים של חול אין לאמרם ב"לשון הקודש" מחמת קדושתה

כבר בדורות עברו, סברו גדולי ומאורי האומה, כי אין לנו לדבר בלשון הקודש, וכפי שרואים אנו כי כבר לאחר חורבן בית ראשון בעת גלות בבל דיברו ישראל בלשון ארמית המעורבת בלשון הקודש, ולא בלשון הקודש עצמה, טעם הדבר מבואר בספרים הקדושים, כי מחמת שקדושתה של לשון הקודש, נשגבה היא לאין ערוך, על כי אין לנו פשוטי עם לדבר בה במשך כל היום דברי חולין ומסחר.

כך כתב בשו"ע (או"ח סימן פ"ה ס"ב) דברים של חול מותר לאומרם בבית"כ. בלשון הקודש, וכותב ב"מגן אברהם" כי ממידת חסידות היא שלא לדבר שם בלשון הקודש גם בענייני חול, ואף במקום גילולין שהם כצואה.

ומבואר ה"חתם סופר" (גליון על שו"ע) "ונראה לי, דמשום הכי הנהיגו אבותינו את בניהם מבלי לספר בלשון הקודש, משום שגלו לבבל שהיתה מדינה מלאה גילולים, ולא יכין לדבר שם בלשון הקודש".

במקום אחר מבאר ה"חתם סופר" את הדבר ביתר ביאור (תורת משה שמות דף ה' ודרשות ח"א דף ק) כשבתחילת דבריו מתפלא הוא פליאה עצמה, מדוע הלשונות המדוברים כהיום אצל בני ישראל כלשון אשכנז לא השתנו כלל בכל מקומות גלויותיהם, ואילו לשון הקודש נשתכחה מיד לאחר החורבן, וכך כותב: "**נחזי אנן, הנה אחינו אנשי פולין המה דרים במדינה**

עמ' 171 עשרה מיצאים אני בנפשתי חוב גדול וקדוש לתת ידעו עם הרהג, נדרי נדר מסכים לנביא שלם אשר נכלו ראשונים ככרם תוהק לכל יציעו פריצת בחינות ההגך הק המקובל באמתנו זה אלפים בשנים, אשר נעברו עליו אבותינו הק בנפשותם, וכל דבר חדש פיגול הוא לא ירצה, וכיחוד התמורה והחליפין שברו להם המתחדשים להחליף תורה שלמה בשחה בטלה, ובמקום למוד תוהק וקיום מצוותנו לקחו להם, בטוי שפתים שר הלשון העברית להרע ולא להיטיב" - לדאבוננו רבים שנו כדעה כזוכת זו, שהיא בנטוד נמור לעיקרי תורתנו הק, וכל המחזיק בהתימך בה מאיוז טונה שתדיר, ראוי לכתוב עליו זקן ממרא, וה יתן בלכב עמו לעבדו שכס אחר בלכב שלם ללכת בנתיבות שלם כימי קדם, אשר כבר קדשום שמים, ונוכה לראות בנחמת ציון, ובכנין ירושלם ככ"א, כעדה שז מרחשון תרע"ט.

"צחק ירוחם בהגאון החסיד מרה משה יהושע יהודא ליב זצ"ל דיסקין

**יוסף חיים זאנענפעלד
משה נחום זואללענשטיין**

ראים צוקרמן.

כרוז מרבני ירושלים שלא ללמוד בשפת העברית

”עמך” ישראל, שהן לאומים ככל העמים והלשונות, ומשום זה החזיקו בתוקף בלקיחת הארץ הקדושה, ולא לשם קדושת וטהרת המקום, כי אם בשביל הלאומיות שהיא קדושה בכברת ארץ, כי אין לאומיות בלא מדינה.

ומשום זה החזיקו גם כן בהלשון כי אין אומה נכבדת בלא לשון, וכמארז”ל (ע”ז ד”מ ע”א) ”בזוי אתה מאוד שאין להם לא כתב ולא לשון”.
ואינם שמים לב כלל לערך קדושתו, ומשימים אותו לשפה מדוברת לכל העם כולו, ולכל דבר המדובר, שאין הלשון בעצם סובלו כלל כאשר נתבאר, וכל למוד הלשון עתה הוא רק לשם שפה בלבד, כאשר המציאו אותן הלמוד במעטאדיעס שנאבד בזה כל רגש הקודש בהאותיות ותיבות ובכל הלשון בכלל, ריק הוא מכל, רק שפה פשוטה ככל השפות, ובספרי הלמוד בהם שורש פורה רוש ולענה המארס את הנער בהנחה וקליטה טבעית ולוקח ממנו כל רגש אלקי בהבריאה וכהאי גוונא, וגם אין לו רגש קודש אלקי בתורה ובמפרשי הנביאים, והכל רק שפה אחת ודברים אחדים.

ועל כן היראים וחרדים לדבר ה', רואים בזה חילול הקדש באופן מבהיל, וחושבים זאת לדבר איסור גמור כאשר נתבאר, ועוד מאוד ידאב לבם על הרעיון הטמון בזה שהוא התורה והיהדות, ובמסתרים ובגלוי תבכה נפשם על השחתת נפש הילדים בהלמוד הזה, והשיי”ת יתן בלב אחינו להכיר את האמת ולילך בדרך האמת. (אגרות מהרש”ב מליבאוויטש, אגרת תנ”ט)

דעת מרן הייטב לב זי”ע מטעם הנ”ל

אף הרה”ק הייטב לב זי”ע התנגד מאוד לשפת העברית, כאשר כותב בשו”ת ”קב חיים” (סי’ מ”ד) מהגה”צ ר’ חיים צבי עהרענרייך אבד”ק מאד זצ”ל (תלמיד הרה”ק הייטב לב זי”ע), שכמה פעמים, שמע מפי רבו שאמר למנוע מלהשתמש בשפה זו, כי המינים חיללו את קדושת לשון הקודש וחיברו השפה העברית לשם מינות. וז”ל: ”אבל הנה אם כל הלימוד לה”ק הוא רק כדי להשתמש בלשון זה במילי דעלמא, לית דין צריך בושש שהוא איסור גמור, הנה בזמנינו שמענו כי מאסו בזה הגדולים

אשר כל עמה מדברים שפת פולין ואינם מכירים כלל בלשון אשכנזי, והיהודים כולם להיותם גולי אשכנז מגזירת תתניז, עודם מדברים בלשון עמם אשכנז כאשר בראשונה ולא נשתנה ללשון העמים אשר הם יושבים בקרבם זה כבר כמה מאות שנים, וכן מגורשי ספרד הנפוצים בערי תוגר לא שינו לשונם, והיה זה כיון שגלו שם אבות ובנים ואמותם הרי מתגדלים הבנים על ברכי אבות ודברו בשפתם, וזהו כבר כמה מאות שנים, וא”כ יש לתמוה כיון שבימי בית ראשון היו מדברים יהודית איך בימי גלות בבל חיש קל נשתנה הדבר עד שבימי תחילת בית שני כבר ערבבו לשונם, ובעוונותינו הרבים גם כל ימי בית שני היה לשונם בלול ואין מדבר בצחות העברי כי אם יחידי סגולה, עד שאפי’ חז”ל לא ידעו בו, כמ”ש רמב”ם בהקדמת המשנה ע”פ מה דאחז”ל ”לא הוה ידעו רבנן מאי השלך על ה’ יהבך”, וכדומה”, ומסיים החתם סופר את תמיהתו .. והוא אחת מהתמיהות הגדולות שבעולם”.

ומחמת קושיא זו כותב: ”אבל אין זה כי אם מרוב קדושת הלשון הזה שאיננו נשאר ברצון בין בני אדם, מה גם בארץ העמים הטמאה, לפיכך אחר שבאו לבבל ארץ העמים ארץ הטמאה, אל עם אשר דיברו לשון אחר, נשכח מבני ישראל צחות לשון הקודש, וככה נשאר גם אחר שחזרו לארץ ישראל לבנות אל בית השני, ומזה שראינו שנשכח הלשון חיש מהר מאומה שלימה אנו רואים קדושתו וראו לקרותו לשון הקודש.

הרש”ב מליבאוויטש זי”ע ”זרים וחיללוה”

אחת הסיבות להתנגדות החריפה של גדולי ישראל כנגד שפה זו, היא מחמת שכל קדושתה של לשון הקודש היא דווקא כשמדברים בה כראוי, אולם כשבאו פריצים וחיללוה, ניטלה ממנה כל קדושתה.

הרה”ק המוהרש”ב מליבאוויטש כתב מכתב (אגרת קודש ח”ב מכתב תנ”ט) ובו דיבורים חריפים כנגד שפת העברית ומחולליה, וכך כותב: ”אך מחוללי הרעיון הציוני, שלקחו להם שיטה אחרת לגמרי, והחליפו כל התורה ברעיון הלאומי ויאמרו זה

עם עקש תתפתל

מסופר שפע"א ישב הגאון המפורסם רבי מיכאל בער ווייסמאנדעל זצ"ל מנייטרא בהספרייה הידועה אקספארד שבמדינת ענגלאנד, וישב והגה בספרים וכת"י ישנים ונדירים, ובחדר הסמוך ישב הכופר בן יהודה שר"י וחבר מרעיו וערך את השפה הטמאה 'עברית'.

וביום מן הימים נפגשו, ובן יהודה התפאר לפני הגאון הנ"ל שהוא עורך שפה חדשה, שחק הגאון ממנו ואמר לו: הרי היא שפת לשון קודש המסורה לנו מדור דור, ומה חידשתם בה?

השיב לו בן יהודה בגאווה שהוא המציא מילים חדשים והעשיר את השפה במילים שאין בלשון הקודש, ונקט לדוגמא שבלשון הקודש קורין למשל כלב, וכלב קטן קורין 'כלב קטן', וכן חתול צעיר נקרא 'חתול קטן', אבל בשפה החדשה יש להם כינוי מיוחד שקורין לה 'כלבלב' ו'חתלתול'.

ענה לו הגאון רבי מיכאל בער: אינך אלא נבוב בינה ודעת, כי בלשון קודש יש מילים אלו, ועוד יתירה מזו כי ההיפך הוא הנכון, כי בתורתנו הקדושה בפרשת נגעים כתיב 'ירקרק' או 'אדמדם' ופירושו שהוא ירוק חזק או אדום חזק, ולפי"ז 'כלבלב' צריך להיות כינוי לכלב גדול, ו'חתלתול' לחתול גדול, ופני הכופר חפו.

המשיך הגאון - והנה שמעתי שאתם הולכים להקים מדינה קטנה, וא"כ הרי תצטרכו להמליך מלך עליכם, והנה למדינה קטנה צריך מלך קטן, ולשיטתכם צריך ההוא להיקרא - **מלוכלך!!!**, ודפח"ח.

והיראים, וכן שמעתי ממ"ו הגה"ק מסיגעט זצ"ל כמה פעמים, כי כעת לקחוהו המשכילים המתחדשים בעוונותינו הרבים, וכמו שכתב גם כבוד תורתו שנראה בעליל שכל כוונתם של המתחדשים רק להתדמות להם בכל עניניהם כידוע דהלשון מאחד האומה, וזה רק באוה"ע, מה שאין כן באומה הישראלית התורה והמצוות הם שמאחדין אותנו, אבל כת המתחדשים שאמרו בעוונותינו הרבים ננתקה את מוסרותינו וכו', ירצו להתדמות לשאר אומות העולם, במה יוכרו התאחדות אומה הישראלית רק בלשון, ולפי זה אף היראים צריכים להתרחק מזה.

הגאון רבי שמואל סאלאנט זי"ע "כין שנגע בו מחלל שבת"

הגאון רבי שמואל סאלאנט זצ"ל, ביאר מדוע עלינו להמנע מלדבר בשפת העברית, דהנה כתיב (שה"ש ז"י) "וחכך כין הטוב" יין דבר חשוב הוא, בו השתמשו לנסכים, ואף משתמשים בו לקידוש והבדלה למילה ולנישואין, אולם בעת שנגע בו עכו"ם הרי הוא יורד מדרגתו ונפסל לגמרי, וכמו כן הוא לשון הקודש, אשר קדושתו היא רק בטעם שנגע בו הרחוק מן היהדות. (פרדס יוסף, שמות ל' י"ג, אות ר').

הרה"ק מהרי"ד מבעלזא זי"ע "כשריפת הנשמה"

מסופר כי פעם אחת שמע הרה"ק מהרי"א מבעלזא זי"ע את אחת מבני ביתו מדברת בשפת העברית, נדהם הרה"ק ושלח את משמשו לומר להם בתוקף, **שלא ידברו בשפת העברית כלל**, באומרו שהרה"ק מליובאוויטש זי"ע התבטא על שפה זו דברים חריפים ביותר. (ביתו נאווה קודש ניסן ח"א בהקדמה)

ובעת ייסוד ישיבתו התנה כי ידברו וילמדו בה אך ורק בשפת אידיש ולא בעברית, ואף התבטא פעם ואמר **אבי זכרונו לברכה** אמר דברים חריפים מאוד כנגד שפת העברית באומרו, שהיא כעין "שריפת הנשמה והגוף קיים".

הגה"ק רבי שלום משאץ זי"ע

"היא פחותה מטריפה"

כתב הגה"ק רבי שלום מאסקאוויטש משאץ זצ"ל: "עברית החדשה עוד יותר טריפה, כמו מי שמבשל בשר כשר בקדירה של עכו"ם, והבן".

מנן רבינו הקדוש בעל דברי יואל זי"ע

"מסיתים ומדיחים בלשה"ק"

בספה"ק ויואל משה (מאמר לשון הקודש סי' כ"ב) כותב רבינו זצ"ל: הנה כתבתי למעלה כמה טעמים שראו חשיש מכשולות גדולות בלימוד לשון הקודש, וכל זה היה בדורות הקודמים שהי ענין דור הפלגה רק מעשה שהיה, אבל כבר בטל בדורו של אברהם אבינו ע"ה שזכה לנס גדול כזה שפתאום ניטל מהם הלשון, אבל **אני יתמי דיתמי בדור הזה השפל והאפל ימי עיקבתא דמשיחא שנתמלא כל העולם כולו במינות ר"ל, ותפשו אומנות אבותם שבדור הפלגה להשתמש בכל כוחות הטומאה בלשון הקודש, ובדורו של הירושלמי הי' עדיין חילוק בין מסית למדיח שלא היה בלשון הקודש כמו שהבאתי למעלה, אבל בדורינו בעו"ה מסיתים וגם מדיחים הכל בלשון הקודש, ואף שלשונם הטמא מעורב ברוב דברים של מלות זרות ובדיות מלב המינים שאינם כלל לשון הקודש, אבל הס"מ וחילותיו המנהיגים יודע עד כמה להשאיר בלשונם מלשון הקודש באופן שיהי' להם אחיזה בכוחות הטומאה כמו בדור הפלגה ועוד יותר מהם.**

*

ונסיים המאמר הלז בדברי מנן רבינו הק' זי"ע בדרשתו הידועה החוצב להבות אש בשב"ק פרשת מטות בבית מדרשינו ברחוב רמב"ם בעירינו ב"ב כשביאר חומר האיסור לדבר בשפה הטמאה שלא יכשלו בלשונם ח"ו, ונתלהב כיקוד אש וזעק: **דעתי שצריך מסירות נפש על זה להדריך את בנינו ובנותינו בדרך המקובל ובשפה המקובלת לנו מאבותינו!!!**

וכן העיד הגאון רבי צבי קינסטליכער זצ"ל אב"ד סעבען ואח"כ בירושלים שבלמדו בישיבת פרעשבורג היה שם איש א' שדיבר רק בלשה"ק, ופע"א נסעו קבוצה לחלות פני הרה"ק רבי יהושע מבעלזא זי"ע בעיר וויען בשנת תרנ"ד, והאיש הנ"ל גם נסע עמם, וראו זאת בעליל איך שקירבם מאוד, ואת האיש הנ"ל נדחה מפניו בשני ימים, והכירו בבירור שזה היה מחמת סיבה זו שנחר לדבר רק בלשה"ק.

הגאון הנצי"ב מוואלאזין

"לכסיל כאולתו"

משכיל חובב עברית שאל להגאון הנצי"ב מוואלאזין זצ"ל מדוע מתנגדים אתם לשפת ה"עברית" והלא מצינו בירושלמי (שבת פ"א ה"ד) המדבר בלשון הקודש מובטח לו שהוא בן עולם הבא, וכן מצינו בפירוש המשניות להרמב"ם על המשנה "והוי זהיר במצוה קלה דיבור בלשון הקודש". ואם כן למה לא יזהרו בזה החרדים, השיב לו הגאון, אמנם מדוע לא ראית את חלקו השני של דברי הירושלמי "והקורא קריאת שמע שחרית וערבית וכו'" (פרדס יוסף שמות ל' י"ג אות ו')

הגה"ק רבי איציק'ל מפשעווארסק זי"ע

"צורם באזני"

כשנצרך האדמו"ר רבי יצחק מפשעווארסק זי"ע לכתוב אגרת לארץ ישראל, הקפיד לכתוב את האדרעס בלשונו לעז ולא בלשון הקודש, פעם כשציווה שיכתבו האדרעס בעברו, וכתבו לו בלשון הקודש, נענה הרה"ק ואמר, **מדוע כתבת בלשון הקודש וכי מדינת יהודים הוא זה, וציווה לקורעו ולכתוב אחרת בלשון לעז.**

ופעם סיפר כי כשהיה בארץ ישראל בהיותו בנמל שמע שהכריזו איזה דבר בלשון העברית, ואמר, כי אף שאין לי אזניים מזוככים, **מכל מקום היה זה צורם באזני.** (רועה אבן ישראל עמ' קצ"ו)

מבוא

אחד מן הדברים שבזכותו נגאלו אבותינו ממצרים - אמרו רבותינו ז"ל - בזכות שלא שינו את **לבושם** (ויק"ר לב, ה, פסיקתא זוטרתא שמות ו), הלבוש הישראלי הוא יסוד גדול ועיקר לקיום היהדות, בהיותו החותם של עם ישראל המבדיל לעין כל בין ישראל לעמים, אשר על כן, על אף שכשהיו אבותינו במצרים והיו משוקעים במ"ט שערי טומאה, עד שהכתוב מעיד ואומר עליהם "ואת ערום ועריה" ודרשינן - ערום מן המצוות, על כל זאת בזכות שלא שינו את שמם לבושם ולשונם נגאלו משם.

למן הבעש"ט ותלמידיו - ותלמידי תלמידיהם הבאים אחריו, ועד לימינו אנו עמדו ונלחמו בחירוף נפש על כל מלבוש ממלבושי החסידים.

ואמנם, אכן זכינו וראינו אשר אותם שלא סטו אפילו כמלא נימא ושמרו על לבוש היהודי כבבת עינם, הם אלו אשר יכלו לעמוד בכל נסיונות התקופה הקשים, אשר רבים וגם טובים טבעו ביוון מצולתה.

הזכחה ניצחת על חשיבותו של הלבוש היא ההשכלה הארורה, ובבחינת 'מאויבי תחכמוני' אשר לא יכלה לסבול את המלבוש החסידים והיתה לצנינים בעיניהם, כי אכן ידעו גם ידעו אותם עוכרי ישראל, כי הלבוש של העם הוא אשר עומד להם להתקיים כמאמר הכתוב "והייתם לי סגולה מכל העמים", והבינו שח"ו בשעה שיוורידו את עדיים מעליהם יוכלו לעשות בהם כלה ח"ו.

במאמרינו זה בחרנו להביא את הפולמוס הגדול פרשת "גזירת המלבושים" הידועה במדינת פולין, אשר ממנה נלמד את גודל חשיבות מלבוש היהודי אשר עליו מסרו גדולי ישראל את נפשם.

ואגב, יש לציין שהגזירה נמשכה משנת תר"ה עד שנת תרי"ג, אכן הגזירה נתבטלה בפרוס חג הפסח, ואז נשמה כלל ישראל לרווחה מהגזירה הנוראה. כפי שעניי הקורא תחזינה מישרים.

גזירת המלבושים

להסיתם ולהדיחם מעל מצוות ה', אולם לבסוף לא יכלו לו לעם ה' ובזכות גדולי ישראל העומדים בפרץ ובראשם הרה"ק **מוזארקא** זי"ע הרה"ק בעל ה"חידושי הרי"ם מגור זי"ע, אשר לחמו במלחמת קודש זו ללא חת עד כדי מסירות נפש ממש, הופרה עצתם ונתקלקלה מחשבתם וגזירה זו נתבטלה.

בגודל מסירות נפשם של גדולי ישראל וקהל עדתם הנוהים אחריהם על מסורת מלבושי ישראל מזדורי דורות, נוכחים אנו לראות מ"גזירת המלבושים" הידועה, אשר הרעישה בשעתו את כל מדינות פולין ע"י המשכילים שר"י שחפצו להכניס שינויים שונים בכלל ישראל, בכדי

ביטול גזירת לימוד השפות הזרות

בהשפעת המשכילים הוציאה הממשלה הרוסית בראשות הצאר הצורר ניקאליי ימ"ש בשנת תר"ה חוק המחייב את שינוי הלבוש היהודית המסורה משנות דור, וכן חיוב לימוד שפות הנכרים וההשכלה בחדרים והת"ת.

כשראו הרה"ק החידושי הרי"ם והרה"ק רבי יצחק מווארקא זי"ע את גודל הסכנה הנשקפת לעם ישראל מגזירות אלו, עמדו ונפגשו עם מזכירו ונאמן ביתו של השר ר' משה מאנטיפיורי - הד"ר לעווי - בכדי שיפעל לביטול הגזירה, כאשר עמדו להפרד ממנו פנה אליהם ד"ר לעווי ואמר, שלדעתו זוהי פחיתות כבוד שהם לבושים בספאדיקעס על ראשיהם ומן הראוי היה שילבוש כובעים מעור סויבעל, ה"חידושי הרי"ם" הקפיד מאוד על דבריו אלו ונענה ואמר להרה"ק מווארקא שאינו רוצה להפגש יותר עם הד"ר לעווי, משום שאינו מאמין שע"י אנשים כאלו תבוא הישועה.

לאחר מכן ניסה שוב ה"חידושי הרי"ם להשפיע על אדם בשם אברהם וויניאבר מעשירי העיר וקרוב למשכילים, אשר היה גם בן בית אצל השלטון הרוסי, שיפעל לביטול הגזירה, החידושי הרי"ם ביקר אצלו כמה פעמים ואף הבטיח לו עולם הבא אם יפעל בנידון לביטול הגזירה, לפני לכתו של אברהם וויניאבר לפגישה עם השלטונות הרוסיים כתב לו החידושי הרי"ם

מכתב בו הוא מחזקו בשליחות חשובה זו ומבאר לו חשיבות הענין.

*

ובתוך מכתבו כתב לו: "הנה בטרם נוסעי מביתי בהיותי אצל רום מעלתו ודברנו אודות הרעה אשר חורשים רשעי ופריצי עמנו להשבית תינוקות של בית רבן, אשר על הכל פיהם העולם עומד ולעשות סדר כחפצם .. ומה נאמר ומה נדבר אוי לנו שכך עלתה בימינו, ולא די להם במה שעוברים בפומבי על התורה ואין דובר להם דבר, אבל עוד כקוצים בעיניהם אשר זכר שם ישראל בעולם המחזיקים בתורת ה', אשר לא היתה כזאת מיום היות ישראל לגוי קדוש .. ואל יקל בעינינו, כי אין לשער ולספר המסתופף מזה אף בדבר מועט לשנות הסדר מתשב"ר, אשר אין מבטלים אותם לבנין בית המקדש, אף כי ללמוד לשונות, ואי אפשר בשום אופן שיכנס בלב ילד דברי תורה אם לבו לדברים אחרים, ואקווה כי רום מעלתו יכול לעשות בזה הרבה ורק אלקי ישראל יהיה בעזרו, כי מי שיוכל לעשות טוב לישראל קונה לו חיי העוה"ב, ובפרט בדבר גדול ועצום כזה, וה' יתן לו כתיבה וחתימה כנפשם וכנפש ידידו דו"ש הק' יצחק מאיר בהרב מור"י ז"ל."

*

אברהמ'ל וויניאבר הסכים לבקשת החידושי הרי"ם ובהשפעתו בוטלה הגזירה על לימוד שפות זרות

וההשכלה

בחדרים, אך הגזירה על

המלבושים

שאמרה שעל

היהודים להיות

לבושים בבגדים

כבמדינת אייראפע

שהיו נהוגים

באותם הימים בין

הגויים, ולגלח את

פאות ראשם

וזקנם - לא בוטלה

בית מדרשו של הרה"ק החידושי הרי"מ בווראשא

בס' אגרות קודש מהרה"ק מרוזין ובניו (ח"א עמ' רמ"ח) מובא מכתב שכתבו הרה"ק החידושי הרי"מ והרה"ק מווארקא והרה"ק ממאגלניצע ועוד מנהיגי הדור, אל השר משה מאנטיפורי שיבין את גודל הסכנה הטמונה בגזירה רעה זו ושילך לפעול לטובה אצל שרי הממשלה.

יום ואו עש"ק תבוא תר"ה פה ק' ווארשי יצ"ו.
 שובע שמחות טובות וברכות לשר וגדול בישראל שוכן בלב ימים ושמו הטוב עד קצוי ארץ יגיע באור חכמתו חשכת תבל יגיה יחבוש לנשברי לב דכאי רוח יושיע על אויבי ד' יתגבר יריע גם יצריח בכל אשר יפנה ישכיל ויצליח כבוד שמו מאוד נעלה לשם ולתהלה מו"ר משה מונטיפיור נ"י שיחי לאוי"ט.

אחד"ש הטוב, באנו להשלים דברי מבוקשינו אשר כבר מילתינו אמורה ונשלחה ליד כבוד השר האדון נ"י מק' סאדעגאר ע"פ עצת כבוד הרב הק' רשכבה"ג נזר ישראל כקש"ת מו"ה ישראל נ"י משם שיחי לאוי"ט אודות

(Handwritten text in Hebrew, including a circular seal at the bottom left of the page.)

נסיעתו הטובה והיקרה לפ"ב לבקשה מהקיר"ה לבטל הגזירות הקשות ר"ל מבני עמו ממדינתינו פולין וממדינות רוסיא, הש"י ירומם קרנו ויצליח דרכו לכל טוב לישועות ישראל להחזקת הד"ת הק' ולהצלת נפשות. והנה מבואר בהמכתב מבוקשינו הנ"ל אשר נשלח משולחינו ציר נאמן למחיצת השר האדון נ"י, ושיתן לו הסכמתו שיסע המשולח הנ"ל ג"כ כעת לפ"ב לטובה, והנה מהראוי ה' לשלוח לרו"מ כבודו נ"י אנשים גדולי ישראל ממדינתינו לפי כבודו, אולם מה נעשה כי הוא בלתי אפשרי מגודל הפחד מפה וד"ל, לזאת בחרנו את כבוד מוכ"ז מק' קראקא איש מופלג ונבון ונאמן ושמו מו"ה ישראל בינינפעלד, והוא איש משכיל ובקי בטיב עניני מדינתנו, ומסרנו לידו מכתבים בביאור היטב כל מבוקשינו, ומקווים אנחנו שע"י יצמח ישועות ישראל בזכות תפילת רבים א', הש"י יאריך ימיו ושנותיו ובנעימים ויצליח דרכו לכ"ט.

אלה דברי הרבנים הנבררים מכל מדינות פולין
 נאו' הק' יצחק במוהר"ש ז"ל אב"ד דק' ווארקא והגליל ראש הרבנים
 הק' יצחק מאיר במוהר"י ז"ל בק' ווארשי
 הק' חיים מאיר יחיאל אב"ד דק' מאגעלניץ וקאזעניץ
 הק' יעקב במו"ה יהודה ליב ז"ל אב"ד ווענגראב
 הק' שמואל במהר"י אב"ד דק' שעדליץ

ובס' הנ"ל מביא עוד כמה מכתבים מצדיקי הדור שבאותו תקופה ובראשם הרה"ק מרוזין זי"ע שפעלו ללא הרף לביטול הגזירה.

עם "בערינע שפיצען" דהיינו זנבות מדובים וחיות שונות, עד כאן מתואר בס' אוהל יצחק.

המערכה על גזירת הלבוש

לאחר זמן ביו"ט האחרון של פסח שנת תר"ח נסתלק הרה"ק רבי יצחק מווארקא זי"ע והמשכילים פעלו אצל שרי הממשלה להוציא לפועל את גזרת הלבוש, אמנם החידושי הרי"ם הצליח לדחות עוד במקצת את הגזירה.

כל יראי ה' והחרדים, אשר נגע כבוד ה' לליבם התאוננו וצעקו מרה על גזירה זו שתכליתה היה להסיר כל מחיצה והבדל בין ישראל לעמים ח"ו, וכמה לומדים וחסידים השמיעו אז את דעתם בין אחב"י שעפ"י דין חובה עלינו להתייצב נגד גזירה זו בכל היכולת ואין אנו רשאים להכנע ולקבל גזירה זו עלינו.

*

ועיין בספר "זכרון יעקב" (ח"א פרק נו) [מהרב ר' יעקב ליפשיץ ז"ל] שמתאר את המצב בימים ההם: "אחוז נכבד מהעם היו יושבי אוהלים, בעלי בתים שהיו נשותיהם עסקניות ושמו סתר פנים להם בבתיהם ובבתי מדרשות, חלק רב מהעם היו מלמדים, ראשי ישיבות וכדומה, ג"כ יושבי אוהלים, ולא נראו בחוצות רק לפרקים רחוקים, וכל אלה סירבו מלקבל הגזירה ברצון, ומה גם בשב"ק היתכן להחליף את בגדי שב"ק, השטריימל והזופיצע של משי עם פאסימאן מסאמעט [סטראקעס] שממש דרך קדושה נוצצת עליהם, ולהחליפם בבגדי עם הארץ ולעשות שבתם חול, כה ארכו ועברו מספר שנים וגם רוח שוטרים נחה הרבה וכה וכה נתמזגה הגזירה עד שבאורך הזמן כמעט שנתבטלה ואין משגיחים על בגדי אנשים כלל, עכ"ל.

שמחת המשכילים לקיום הגזירה

אולם, מאידך גיסא עמדו אז כמה אנשים מעשירי העיר שהיו מתנגדים גדולים לדרך החסידות, כמו הגביר אברהם וויניאבר ושאר רעיו וחבריו שבסתר ליבם היו מלאים שמחה וחדווה מהגזירה, והתאמצו להביע את דעתם, כי ענין

אברהמ'ל וויניאבר סירב להענות לבקשת החידושי הרי"ם, שפנה אליו שנית להשתדל גם לביטול גזירה זו, רצונו היה שאכן גזירה זו תצא לפועל, מאחר ולדעתו מלבושי העם היהודים מבזים ומשפילים אותם בעיני הגויים, וכשהיהודים ידמו לגויים בלבושם לא יהיו יותר מושפלים, דבר אחר הבטיח אותו אברהמ'ל וויניאבר להרה"ק מגור לאחר הפצרותיו, שלא יסייע למהר את הוצאת הגזירה אל הפועל, אבל גם לא ישתדל לבטלה.

*

החידושי הרי"ם והרה"ק מווארקא לא אמרו נואש, ונפגשו עם השר ר' משה מאנטיפיורי בעצמו והתחננו בפניו שישפיע על ראשי השלטון שיבטלו את הגזירה, אולם גם השתדלות זו לא נשאה פרי ור' משה מאנטיפיורי לא פעל מאומה לביטול הגזירה.

ומסופר בס' אוהל יצחק שכשהרה"ק מקאצק זי"ע שמע שהרה"ק מווארקא והחידושי הרי"ם רוצים לפנות אל השר מאנטיפיורי, נענה ואמר שאין להם לתלות תקווה כלל בפגישה זו, כי הישועה לא תצמח מזה.

וסיפר - שכשהיה הגזירה של לימוד שפת המדינה בת"ת, עמדו גאוני הדור ובראשם הגה"ק רבי עקיבא אייגער זצ"ל ולחמו בחירוף נפש לביטול הגזירה הנוראה, וא' מן הרבנים הציע שיקחו רב א' שהיה בקי בשפת המדינה והוא יעמוד בראש משלחת שיפנו אל ראשי הממשלה לבטל את הגזירה, ורעק"א סירב בתוקף: ואמר שממנו לא תבוא הישועה כיון שהוא בעצמו אינו מכיר בחסרון ובאיסור הגדול ללמוד שפת המדינה, היות שהוא בעצמו מכירה ומדבר אותה, ופירש את הפסוק "אל תבטחו בנדיבים בבן אדם שאין לו' תשועה" - אל תבטחו בעזרת נדיבים, כשהצרה אינה נחשבת להם לצרה, עכ"ד.

סיים - הרה"ק מקאצק - הוא הדין כן היות שהשר מאנטיפיורי בעצמו הולך במלבושי מדינת אייראפע, א"כ לא יבין את גודל המכשלה שבדבר.

ואכן כך הוה, כי כשנפגשו עם השר הנ"ל אמר להם שבאמת אינו מבין להם צרכים ללכת

המבצר הגדול של הממשלה על נהר הוויכסיל, ועל כן חפץ היה למצוא חן בעיני הממשלה בכדי שיזכוהו בעסק זה.

החידושי הרי"ם חשש ממנו, מאחר ור' זלמן פאזנער היה מפורסם לאיש למדן והתנהגותו תשפיע על ההמון עם, על כן שלח מיד לקרוא לאחיו הנגיד ר' משה חיים ראטענבערג שהיה סוחר, ופקד עליו פקודה חזקה שישתדל ויתאמץ בכל האפשרויות להלחם עם ר' זלמן בעניני עסקיו עם הממשלה, ואף הוסיף ואמר לו, כי ככל שיעלה בידו להוציא עוד ועוד מסחרים מידו של ר' זלמן יהיה זה נחשב לו למצוה גדולה מאוד, למען לא יעלה בידו להרבות הון ועושר ע"י מעשים מגונים כאלה.

מלבושי ישראל הם רק מנהג בעלמא, וכן גילוח הזקן ופיאות הראש שלא בתער אין בזה שום נדנדוד איסור ואינו רק מנהג שטות של החסידים, ולו חכמו ישכילו זאת להחליף כבר עתה את מלבושיהם ולהתגלח זקנם ופיאותיהם עוד קודם בוא זמן הנקוב של פקודת הממשלה, ובזה יוכיחו היהודים את הכנעתם ואהבתם לממשלה.

לרוע המצב הכו דברים אלו שורשים בלב כמה אנשים מן המון העם אשר הביטו בתמהון על החסידים והיראים שהרעישו כל כך על הגזירה הזו.

*

באותה תקופה דר בווארשא למדן מופלג ועשיר גדול, שהיה נמנה אף בין המתנגדים הקיצוניים

לחסידות ושמו היה ר' זלמן פאזנער - אשר היה לו קשרי מסחר גדולים עם שרי הממשלה הרוסית והתעשר מזה עושר רב, הוא קם ועשה מעשה והחליף את מלבושיו, באומרו שעשה זאת על פי ההלכה וממנו יראו וכן יעשו (ואף הוציא כרוז המוכיח כי אין כל איסור בהורדת הזקן והלבוש היהודי), בזה חשב למצוא חן בעיני פקידי הממשלה, בכדי שיהיה לו על ידי זה תועלת במסחריו עם הממשלה, ובייחוד חפץ אז לזכות בהזכות לבנות

ב"ה יום ג' תמוז תקע"ב לפ"ק סה רימאנאב.

החיים והשלום לה"ה הרבני המופלג הנגיד מריה חיים נ"י ויורח לנצח

מכתבו הגיעני גם הסך המצואר במכתבו קבלתי על נכון והבית אשר קנה מעלתו קנין עולם תהי' לו עד ביאת הגואל יחי' ציון פתוח לרווחה וכל הלער והיגון יתחפך לו לששון ולשמחה כל שונאיו ואויביו יפלו תחת רגליו יסחוס ד' פיהם ופי כל המקטריגים עליו ויפר עתה ומחשבתם הרעה יצטל בצחוני צד' כי ישש לעוז לו בכל מילי דמיטצ' בצריחת הגוף וצבאלחת הזמן ושום רע לא ישלע בו ואשר דמה מעלתו כי אש הקנאה צערה צם על עסק הבית אשר קנה מעלתו רחקה דעתי להאמין כי מן הראוי אשר לא יעלה קנאה אדם על צר ישראל הקונה בית כאשר כתב ירמיה' בגלות יהויכין לצני הגולה לבנות בתיים וכי' אמנם זאת יאמינו באמונה שלימה כי בזמנינו כל הרעות המעוררים על היהודים רח"ל הוא רק מחמת יצר לב האדם יעשו להנאה ותאוה לילך בחוקות ולבושי העכו"ם אשר נאסר עלינו בחורה וצניאיים וצבחוים כענין שנאמר וצחוקותיהם לא תלכו ומצואר צבל מפרשי החורה כי הפסוק נאמר על המלבושי עכו"ם וצניאיים נאמר צלפני חי' ופקדתי על השרים ועל בני המלך ועל כל הלוכשים מלבוש וכרי חוץ שאר פסוקים וספרי הקודש האוסרים עלינו מלבושי עכו"ם ויען כי גצה דרכי העם מדרכי ד' מתקרבים בחוקות העכו"ם ועי"ז אש הקנאה צוער צעכו"ם על עמינו צ"י וצפרע על הגשים הלוכשים מלבושי פריזות אשר כמעט לא יוכר בין עבריות לישראלית להבדיל עוד חדשים מקרוב צאו צמנהג חדש של עכו"ם שמהפכין ומיחין לד השמאל של הצגדים על לד הימין לו זו קנעפלין וצא מגזירים השמאל על הימין צעוכ"ר גם זאת לא עוז הוא והנה הרבה קבלות קדושות צמדינתינו פולין אשר עיניהם ראו הרעות הגדולות אשר צמחו מסיבה הגי'. ושמו לצם לעמוד צפרץ ולגדור גדר וסוג אשר לא יראה ולא ימלא שום איש או אשה צחור וצחולה גדולים וקענים אשר יעלה עליהם חי' שום מלבוש הדומה למלבושי עכו"ם

מנחם מענדל בהרבני מהי' יוסף זללה"ה מרימנוב

מכתב קודש מהרה"ק מרימנוב אודות האיסור לשנות מלבושים

ובס' בית אלכסנדר (עמ' כח) מביא מכתב מהרה"ק רבי שרגא פייזיל מגריצא ז"ע, שמעיד על המאורעות באותה תקופה וזלש"ק במכתבו לא' מחסידיו: ...אשר תהילה לקל, לא עלה פה הכורת על זקני אחב"י ומעט מן המעט אשר נתגלחו .. השי"ת יעזור לנו על להבא בישועות כלל ישראל, כן בעיירות אחרות בפראשניץ ובטשעכענאו שם יש עוזרים לרעה (כנראה המשכילים) ל"ע, וכבר נטלו מהם רובא דרובא "זקני" עמינו יצ"ו, ה' ירחם...

*

אמנם ההמון עם ורוב החסידים לא נרתעו מאימת החוק ולא ביצעו את הוראותיו, והצוררים השלטון הרוסי הבינו שאין ביכלתם לבצע זממם באופן זו, ע"כ החליטו לרכז כח גדול של שוטרים ונוגשים בווארשא עיר הבירה ולבצע את החוק בכח ובכפייה, ואכן בראשית שנת תרי"א הגיע מאות שוטרים שנתפזרו ברחובות העיר, וכל יהודי שעבר נתפס וזקנו ופיאותיו גולחו.

הרבה יהודים שנתפסו בכדי לגלח את זקנם ופיאותיהם התנגדו והתייצבו בזרוע כנגד השוטרים ולא הניחו לגלחם, ואלה ברצחנימו הפליאו מכות ומהלומות באכזריות נוראה וכמה מאות יהודים נלקחו לבית האסורים, ובכל הרחובות נשמעו זעקות שבר ובכיות ויללות של הנשים והילדים, מחמת אכזריותם של השוטרים שהיכו את האנשים הנתפסים ללא רחם.

בס' זכרון יעקב (עמ' 138) מתאר איך שקצצו פאות הראש בקרדומות במקום מספריים, או במגירה עם תוספות של מהלומות על מהלומות...

ובס' "אידישע לייבן אין צאר'ישן רוסלאנד" (עמ' 304) מתאר איך ששוטרי העיר בוויטעפסק תפסו יהודי עם יארמולקע בראשו, והמושל ציוה לנעוץ בראשו מסמרים קטנים רח"ל.

חילוקי דעות בין צדיקי הדור

באותה שעה נתהווה מחלוקת גדולה בין גדולי ומאורי ישראל של אותו דור, היו שהתנגדו בכל אופן להגזירה הנוראה, כמו הרה"ק החידושי הרי"ם ואיתו עמו הרה"ק רבי אברהם

רבי משה חיים אכן עשה כפקודת אחיו החידושי הרי"ם ונתיישב בעיר ווארשא, ונלחם בכל כוחו והשפעתו להעפיל על ר' זלמן, ואכן קיבל לידו כמה עסקי קבלנות ובנינים - שחשב ר' זלמן לקבלם לידו - והצליח במסחרים אלו מאוד.

הגזירה בממשלת עסטרייך

גזירת המלבושים שנגזרה ע"י הממשלה הרוסית לא חלה על חצרות הצדיקים כגון, חצר הקודש רוז'ין-סאדיגורא וחצר קאסוב וויזניצא כיון שהיו תחת מלכות עסטרייך, אמנם היה חשש כי עומדים להוציא חוק הדומה לגזירה הנ"ל, גם במלכות עסטרייך-אונגארין, והרה"ק מרוז'ין ז"ע רצה לקדם פני הרעה ולפעול נגד הצעת הגזירה על ידי מתן שוחד כספי לממונים, אולם, הרה"ק בעל התורת חיים מקאסוב ז"ע היה סובר שחבל על ממון יהודי, כי הישועה תצמח בלאו הכי.

באותה שעה הכינו השתדלנים היהודים במדינת עסטרייך פגישה עם מנהיגי המדינה בעלי ההשפעה, ביחד עם רבנים נכבדים כשהם מופיעים בלבוש ארוך באיצטלא דרבנן, ואכן הפגישה נערכה, והופעתם של הרבנים עשתה רושם עמוק על הנוכחים, ואחד מהשרים התלהב באופן מיוחד מיופי הלבוש ועורר לזה את תשומת לב שאר הפריצים כי הלבוש הזה דוקא יפה מאוד ואין לבטלו, דבריו נתקבלו כנכונים וכל הצעת החוק נגוזה, ולישראל היתה הישועה.

הוצאת גזירת הלבוש לפועל

בתחילת שנת תרי"א היה הזמן המוגבל מאת הממשלה לביצוע הגזירה והתחלת הוצאת הפקודה אל הפועל, ורק וותיקי הרבנים קבלו היתר מיוחד להשאר עם מלבושיהם, הממשלה ממדינת פולין בהשפעת המשכילים התחילה לבצע החוק בכפייה ובאכזריות, עשרות אנשים נתפסו ברחובות והוכרחו לגלח את זקנם ופיאותיהם וללבוש בגדים כבמדינת אייראפע דהיינו מלבושים קצרים, וגם הוכרחו לשלם קנסות גבוהים על הפרת החוק.

עם הרה"ק בעל החידושי הרי"ם בכדי לשמוע ממנו את דעתו הקדושה וכפי אשר יורה כן נעשה.

הרה"ק מטשעכענאוו שלח מיד לקרוא לרבי אבא מטשעכענאוו, שהיה מאנשי ביתו הקרובים אליו, שיצטרף יחד עמו בנוסעו להרה"ק בעל חי' הרי"ם אל ווארשא, אמנם בני ביתו של הרה"ק התנגדו מאוד לנסיעתו שחששו מאוד לשלומו, מחמת פראות השוטרים והמהומות בעיר ווארשא, וגם כמה משלחות ממכובדי העיר חילו את פניו שיחזור בו מהחלטתו, כי איך ישאיר את צאנו ללא רועה בעת צרה ליעקב, אך הרה"ק לא שת את ליבו להפצרותיהם ונענה ואמר: **וואס האט איהר מורא אז איך וועל מיך באזעצן דארט?** הריני נותן לכם את הבטחתי כי לא אתמהמה שם, רק מיד שוב אשוב אל עירי ומשפחתי, עוד באותו יום קם הרה"ק ונסע יחד עם רבי אבא אל העיר ווארשא.

בבואם אל העיר לא התמהמה ומיד שם פעמיים אל ביתו של החידושי הרי"ם, החידושי הרי"ם קיבלו בכבוד ובהערצה גלויה וכיבדו לישב, אך הרה"ק מטשעכענאוו סירב בכל תוקף לשבת חרף ההפצרות העומדות ונשנות של החידושי הרי"ם זי"ע בדלית ברירה נשאר גם החידושי הרי"ם לעמוד יחד ליד השולחן, או אז פתח הרבי מטשעכענאוו ואמר: כוונתי בבואי לכאן, היא רק לשמוע את דעתכם הקדושה בענין גזירת המלכות החדשה ומה רצון הממשלה בזה". השיב לו החידושי הרי"ם כוונתם היא להעביר את בני ישראל מדתם רח"ל, נענה הרה"ק מטשעכענאוו בקול רם ואמר "ברוך שכיוונתי לדעתו הגדולה, לאחר מכן המשיכו לפלפל ביניהם כשעתיים בהלכות מצות קידוש ה', כששניהם עומדים על רגליהם, לאחר תום שיחתם פנה מיד הרה"ק מטשעכענאוו מיד לנסוע בחזרה לעירו והרה"ק הרי"ם ליווהו בכבוד גדול.

בדרכם אזר רבי אבא עוז בנפשו ופנה אל רבו בשאלה: ילמדנו רבינו מדוע עמד רבינו על דעתו שלא לשבת אף על הפצרותיו החוזרות והנשנות של הרה"ק הרי"ם והרי אין מסרבין לגדול, נענה לו הרה"ק: **איך האב דאך צוגעזאגט**

מטשעכענאוו זי"ע וכן הגאון רבי שלמה קלוגער זי"ע (בשו"ת טוב טעם ודעת (יו"ד סי' קפ"ט)) שפסקו כולם כאחד שהדין הוא "יהרג ואל יעבור", בהסתמך על דברי רבותינו ז"ל (סנהדרין דף עד) "כי אתא רבין אמר רבי יוחנן אפילו שלא בשעת גזרת המלכות לא אמרו אלא בצינעא, אבל בפרהסיא אפילו מצוה קלה - יהרג ואל יעבור" (רש"י: שלא ירגילו העובדי כוכבים להפריך את הלבבות לכך), מאי מצוה קלה? אמר רבא בר רב יצחק אמר רב: אפילו לשנויי עקרתא דמסאנא (רש"י: שרון הנעל, שאם דרך העובדי כוכבים לקשור כך ודרך ישראל בענין אחר, כגון: שיש צד יהדות בדבר ודרך ישראל להיות צנועים, אפילו שינוי זה שאין כאן מצוה אלא מנהג בעלמא יקדש את השם בפני חבריו כל ישראל) ע"כ.

וכן עיין שו"ת אמרי א"ש להגאון המהר"ם א"ש ז"ל (יו"ד סי' נ"ה) ששלח תשובה להעיר קראקא ומחמיר מאוד בענין זה.

*

והרה"ק מטשעכענאוו זי"ע ציוה להכריז בכל בתי הכנסיות ובתי המדרש שבעירו, אשר חוב קדוש מוטל על כל יהודי ויהודי בלא יוצא מן הכלל לסכן את נפשו ולא לקיים את גזירת הממשלה, גם בבית מדרשו ציווה להודיע להלומדים דשם, כי לאשר ממשמש ובא עלינו מצוה גדולה של קידוש השם, על כן צריכים לקבוע שיעורים וללמוד בעיון גדול סוגיא זו בכל פרטיה ודקדוקיה, כמו ששואלין את הפסח קודם לחג שלושים יום.

ומסופר, שכמה ממכובדי העיר לא ראו בעין יפה את פקודתו ובאו אל הרה"ק בקובלנא גדולה: היתכן לדון דיני נפשות על פי דעת יחיד בשעה ששאר גדולי ישראל אינם מסכימים לפסק דין זה, נענה להם הרה"ק: "איני יחיד בפסק דין, כי באה אלי שמועה שגם הרה"ק החידושי הרי"ם מווארשא מסכים לדבר זה, נענה לו אחד מן האנשים, וכי איך ניתן לדון על סמך שמועה בעלמא וגם שיש שמועות סותרות האומרות שכל גדולי ישראל נוטים להקל בענין זה, או אז נענה הרה"ק ואמר: בזה צודקים אתם, אשר אין לסמוך על שמועה בעלמא ועל כן הנני מוכן ומזומן לנסוע אל העיר ווארשא ולהוועד שם

אז איך וועל מיך נישט אנידער זעצן אין ווארשא, על כן חששתי שלא להפר את מוצא שפתי, ומשום כך לא ישבתי שם על כסא.

דעת הצדיקים החולקים

אמנם כמה מן הצדיקים סברו שאי אפשר לפסוק בדין זה "יהרג ואל יעבור" ובראשם הרה"ק רבי מנחם מענדל מקאצק זי"ע, שסבר כי אי אפשר לפסוק בשאלה זו "יהרג ואל יעבור". והחסידי רבי אבא מטשעכענאוו המוזכר לעיל סיפר לימים, שהיה גם ממקורביו של הרה"ק מקאצק, כי כשבא לקאצק בתקופת הפולמוס על גזירת הלבוש, אזי מיד בבואו שלח הרה"ק לקרוא לו, כשנכנס אל הקודש שאלו: "מה אומר הרב שלכם על הגזירה?" ר' אבא, שכבר ידע את דעתו של הרבי מקאצק, ענה ברעדה, שהרבי מטשעכענאוו נסע לווארשא ולאחר התייעצות עם החידושי הרי"ם הוחלט שהדין הוא "יהרג ואל יעבור" פרץ הרה"ק מקאצק בשאגה: "כן החליטו? גם לי יש ידיעה לא מעטה באותיות הקטנות, ולא ראיתי בזה דין של יהרג ואל יעבור, שני גדולים יפקירו דמם של ישראל, מוטב שילחצו [קוועטש געבען] ויבוא משיח. המלבושים הם רק מנהג ואפשר לשנותם.

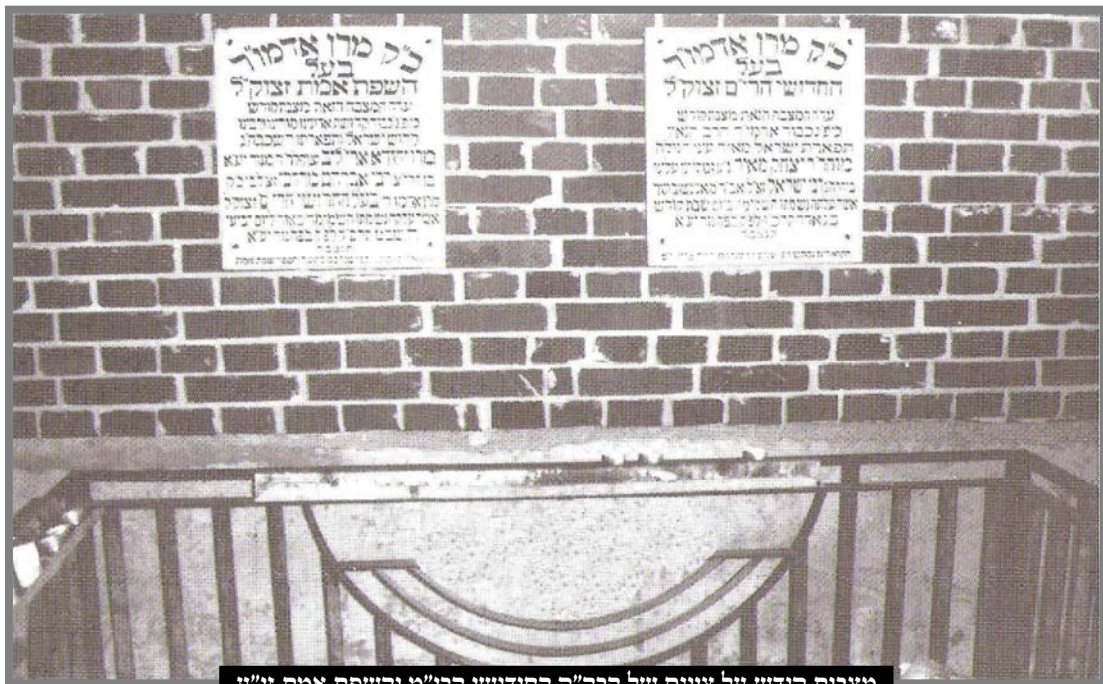
גם דעתו של הרה"ק מרוזין זי"ע היתה כדעת הרה"ק מקאצק, כי כשפנו אל הרה"ק מרוזין בשעה שרצו לפסוק על שינוי המלבושים "יהרג ואל יעבור" כדין ערקתא דמסאני, ונענה ואמר: "יעקב אבינו קיבל את הברכות בבגדי עשוי, יה"ר שיתקיימו הברכות שקיבל בלבוש זה", [ועיי' בשו"ת אמרי נועם ח"ב סי' ט"ז שג"כ מצדד להקל].

*

הרה"ק רבי משה מקוברין זי"ע כותב במכתב לחסידיו [ראה תצלום] באותה תקופה דברי ניחומין, אשר גם אם הם מוכרחים בדלית ברירה ללכת עם המלבושים החדשים, עם כל זאת לא יפול ליבם בקרבם לאמר שהם מובדלים מעם ה', כי גם במלבושים החדשים יש הבדל גדול מן מלבושי הנכרים.

וז"ל המכתב: אחי ורעי אל תדמו בנפשכם כי רצוני דווקא שיפדו את עצמם ממלבושים החדשים, אף שכתבתי שמר לי מאוד בראותי זאת, אך יש פנים לזה גם כן, שלא יפול לב האיש אשר לא יוכל לפדות את עצמו, ויש כמה אנשים אשר יצאו חוץ לגדר מחמת זה שיאמר שהוא בדול מהעם.

גם כפי אשר ראיתי אותם האנשים אשר לבשו מלבושים החדשים, יש הבדל גדול

מצבות קודש על ציונם של הרה"ק החידושי הרי"ם והשפת אמת זי"ע

אלו בפריצות, ואיך שיהיה - שלא יהיה במחלוקת עם פשוטי העם מקהליתנו, כי הפרוד לא טוב הוא בעת הזאת, בסיום דבריו יוצא בקריאה לעורר רחמי שמים לביטול הגזירה: לזאת אחי ורעי אין כעת לחשות ולבקש רחמי ה' ולומר חמישה קאפיטלעך תהילים בכל יום אחר תפילת שחרית ושני קאפיטלעך קודם תפילת המנחה שיהפוך ה' לב המלך ושריו עלינו לטובה מדברים הנשמעים.

הצדיקים עוררו לתיקון המעשים

באותה שעה עמדו צדיקי הדור ועוררו את לבב העם להיטיב דרכיהם ולהצטער על צרת כלל ישראל, אשר נאלץ לשנות מן המסורת הנתונה לו מדורי דורות, אולי יחוס עם עני וירחם על עמו ישראל להסיר מעליהם גזירה קשה.

הרה"ק רבי משה מקוברין (בחלקו השני של המכתב הנ"ל) כותב לחסידיו בזה"ל:

עוד אחיי ורעיי שימו לבכם כי הכל הוא

ממלבושי הנכרים, אשר כל רואיהם יכירום כי הם זרע וכו', לבד הקלים אשר הלבישו עצמם מלבושי נכרים ממש כמו השרים הם קרובים לכל העבירות שבתורה רחמנא ליצלן.

אבל השרים והפשוטים אשר הולכים כפי שאמרתי להם בהיותי בביתי - אין חשש, גם רואה אני שיכול לבוא מזה למחלוקת עם פשוטי העם ולמסירות, ולא טוב הוא בעת הזאת ה' ירחם.. לזאת אחי מרירות לבי אי אפשר לבאר על המכתב בין מהנפרדים בין לאו, אוי לי שזכיתי לכך ולדבר מזה.

בהמשך מכתבו מורה הרה"ק מקוברין זי"ע, אשר גם אם ילכו במלבושים החדשים מכל מקום לא יתהדרו עמם ולא יתקשטו בהם, וזה לשונו: אחי ורעי יעשה כל אחד לפי דעתו, אך שלא לקלקל לבושי יהודית רק יהיה תלויים לנגד עיניו תמיד, ויעשה לו בגד חדש פחות בזול ולא להתנאות עם הבגדים החדשים, גם לנשים להזהיר שלא להתנאות ולקשט עצמם בבגדים

קדש

נד

מכתבי

[מכתב זה נכתב בעת גזירת המלבושים ברוסיה, ובהערה הוספנו מה שחסר כאן.]

לבני ולנכדי ולכל אנ"ש הקשורים באהבת חברים חיים טובים ומבורכים ה' יזכני לראותם בחיים טובים ומבורכים ושלוים

ומדברים המשניאים אותנו אל חביו שבשמים חס ושלום, חזקו ואמרו לבצבכם והתחזקו בתורה ובעבודה זכה ועשו גדרים וסייגים כ"א לפי דעתו שלא לפגום ח"ו בכבוד המקום ב"ה, ולהחזיק עצמו באמונה שלמה ופשוטה במס"ג ממש, ולהזכיר תמיד זכות רבוה"ק שמסרו נפשם על קדושת השם ועל טובת כלל ישראל, ותהיו אחודים וקשורים עם כל אחינו ישראל באהבת אמת אהבת חברים מקשיבים, ולא יעלה על לבצבכם שום טיגא על איש ישראל המחזיק עצמו בדת יהודית, ולדון כל אחד לזכות כי השעה לריכה מאד לזה, וס' ימשיך רחמיו ומסדיו על עמו ונחלתו לא יעזוב ויהפוך עלינו העת לטובה ולצרכה, וישכילו וילליחו בכל אשר יפנו ואזכה לראותם שבועי רזון ה' וטובי לבב במיים טובים ושלום :

אחיי ורעיי חל תדמו בצנפסכם כי ראוני דווקא . אחיי ורעיי יעשה כל א' לפי דעתו אך שלא לקלקל. רק יהיה תלויים לנגד עיניו תמיד ויעשה לו בגד חדש פחות בזול ולא להתנאות עם הבגדים החדשים, גם לנשים להזהיר שלא להתנאות ולקשט עצמם בבגדים אלו בפריצות, ואיך שיהי' שלא יהי' במחלוקת עם פשוטי העם מקהילתינו כי הפירוד לא טוב הוא בעת הזאת. לזאת אחי ורעי אין כעת לחשות, ולבקש רחמי ה' ולומר חמשה קאפיטלעך תהילים בכל יום אחר תפלת שחרית, ושני קאפיטלעך קודם תפלת המנחה, שיהפוך ה' לטובה מדברים הנשמעים.

עוד

אחיי ורעיי שימו לבצבכם כי הכל הוא בגזירת המקום וכוונתו לקרב את לבצבנו אליו ולזכך אותנו מטמופי היצר ולרחקנו משקר

דברי הכותב במר נפש ועיניו נוזלות ועצמותיו רחפו מצפה לתשועת ה', משה במהור"י

(א) לפדות א"ע ממלבושים החדשים... שלא יפול לב האיש שאינו יכול לפדות א"ע... מרירות לבי א"א לבאר אוי לי שזכיתי לכך ולדבר מזה, אחיי וכו'. (ב) שלא לקלקל הלבוש היהודית רק וכו'. (ג) שיהפוך ה' לב המלך ושריו לטובה וכו'.

קטע ממכתבו של הרה"ק רבי משה מקוברין זי"ע

בגזירת המקום וכוונתו לקרב את לבנו אליו ולזכך אותנו מטינופי היצר ולרחקנו משקר ומדברים המשניאים אותנו אל אבינו שבשמים, חס ושלו, חזקו ואמצו לבבכם והתחזקו בתורה ובעבודה זכה, ועשו גדרים וסייגים כל אחד לפי דעתו שלא לפגום ח"ו בכבוד הבורא ב"ה, ולהחזיק עצמו באמונה שלימה ופשוטה במסירת נפש ממש, ולהזכיר תמיד זכות רבוה"ק שמסרו נפשם על קדושת ה' ועל טובת כלל ישראל, ותהיו אחוזים וקשורים עם כל אחינו ישראל באהבת אמת – אהבת חברים מקשיבים, ולא יעלה על לבבכם שום טינה על איש ישראל המחזיק עצמו בדת יהודית, ולזון כל אחד לזכות כי השעה צריכה מאוד לזה, וה' ימשיך רחמיו וחסדיו על עמו ונחלתו לא יעזוב, ויהפוך עלינו העת לטובה ולברכה, וישכילו ויצליחו בכל אשר יפנו ואזכה לראותם שבעי רצון ה' וטובי לבב בחיים טובים ושלו. דברי הכותב במר נפש ועיניו נזולות ועצמותיו רחפו מצפה לתשועת ה' משה במוהר".

*

בשעה שנגזרה הגזירה התבטא ואמר הרה"ק מרוזין זי"ע, אשר בכל שעה שבאה עלי גזירה קשה ח"ו הייתי אומר לעצמי – אם זהו רצונו של המקום ברוך הוא כך יהיה, ולמה לי להצטער מזה, אך לאחמ"כ נתיישבתי בדעתי ואמרת – הלא קיימא לן "בלע מרור לא יצא" – והיינו שע"ז שהאדם מצטער ומרגיש יסורים מן הגזירה – יוצא בזה ידי חובתו ומתכפר לו ואז עוזר לו השי"ת, ואכן, הרגשתי ומתכפר לו ואז עוזר לו השי"ת, ואכן, הרגשתי מיד יסורים ועי"ז שלח לי הקב"ה את עזרתו ממרום.

וכמו כן בענין זה של גזירת הלבוש, מכיון שבאה הגזירה על בני"ה והם מקבלים אותה באהבה, משום שכן הוא רצון ה' – על כן אי אפשר להוושע, אלא צריכים אנו להרגיש בגודל הצרה ולהצטער מאוד מזה, ועי"ז יעזור השי"ת שהגזירה תתבטל.

*

הרה"ק רבי ישכר דוב בעריש מוואלברז' זי"ע בעל העבודת יששכר (ראה העתק המצור"פ)

תלה את סיבת הגזירה בירידת הדורות, כי דרך החסידות נשתכח ויש אשר מתעטפים בטלית שאינה שלהם, ומנהיגים עדה אעפ"י שאינם ראויים לכך, [יודוע בין החסידים שכוונתו היה על איזה אדמו"ר קדוש שהתחיל להנהיג עדתו בצעירותו, והוא היה מתנגד גדול לענין זה] וכך אמר פעם בליל שב"ק אחרי הסעודה בקול רעש והתעוררות גדולה [ראה תצלום]: דרשתי וחקרתי למצוא מידה כנגד מידה מענין הגזירה מקצירת העומר והבגדים המביאים לבגוד בה' ובתורתו, רחמנא ליצלן, וכמדומה לי, אשר בעזרת הבורא יתברך המציא לי האמת בזה והוא אמת נכון, כי דרכי תמיד בכל עניני, מיד בעת נתהוה שינוי בעולם למצוא המידה כנגדה ויגעתי ומצאתי תאמיין, וגם עתה הזמין השי"ת מידה כנגד הגזירה הזאת והוא אמת.

לאחר מכן פתח והאריך בדברים אודות דרך החסידות, אשר יסד הבעש"ט לכל מבקש ה' ולצדיקים גדולים מצוקי ארץ, עובדי ה' באמת ובתמים, ומאידיך, גם לפשוטי העם ובני הכפרים, אשר נהגו מן הצדיקים עצה ותושיה, והסדר הלך כך: לאחר שנפטר הרבי חפשו ובדקו מי ראוי למלא מקומו אחריו, אם בנו או צדיק אחר מתלמידיו של הרבי, או שמצאו רבי אחר שיראה להם הדרך העולה במסילה בית קל, אך עתה ובייחוד במדינות רוסיא התחילו לעשות העיקר לטפל ולמנות לרבי את בנו אחריו אע"פ שאינו ראוי לאיצטלא זו, עד שנשתכח דרך החסידות עד גמירא ועבדו ופרצו מאמר הגמרא: המשתמש בטלית שאינה שלו וכו'. וחוף מזה, מה שנשתכח דרך החסידות, הלבישו אותו בטלית שאינו שלו, וגם החסידים מתעטפים בטלית שלו שאינו לפניהם.

אבל לפני הבורא יתברך אין נסתר, והקב"ה אומר מי יוכל לרמותיני, אם אתה עושה הקאשגעד [החיצוניות] לעיקר, גם אתה תהיה יוצא ובא במלבוש המורה על פנימיות המרומה אשר בקרבך. ולזאת התחיל הגזירה מקודם במדינת רוסיא ר"ל, ואני בעצמי אין בכחי ליתן עצה לזה, אך הבעש"ט זצללה"ה הוא בעולם אמת עתה והוא הורה הדרך הזה לעולם – ירעש ויצעק בעולמו ובהיכלו על דרכי ותורתו, אשר

הופיע בעולם שלא יאבד חלילה, וכל איש צריך חפשו להצר את צעדיו על כל צעד ושעל, ונתפשטה השמועה באותה תקופה שאחת לרחמים גדולים (עכ"ד).

המזימות של המשכילים הרשעים נגד החידושי הרי"ם – היא להסית את פקידי הממשל לארוב ולתפוס את החידושי הרי"ם רח"ל ולחתוך את פיאות ראשו, והמשכילים טענו בפני הממשלה, כי באופן זה לא ישאר יהודי אחד שלא יחפץ להתגלח לאחר שנעשה כן למורם ורבים הנערץ.

ויהי בהגיע דבר השמועה לאזני החידושי הרי"ם נתיירא מאוד, ועזב את ביתו והלך להתגורר מחוץ לביתו אצל אדם אחד עד יעבור זעם, גם שינה את שם משפחתו מ"ראטנבערג" לשם "אלטער", וביני ביני הורכבה משלחת מנכבדי העיר, אשר באה לפני שר הממשלה וטענה לפניו, איך יתכן להתנהג כך עם איש מורם מעם, והשר הצטדק ואמר שאינו יודע כלל ממחשבה זו לגלח את פיאותיו של הרבי, והבטיחם כי לא יאונה לצדיק כל און.

כשראו פריצי עמנו – המשכילים, כי עם קשה עורף הוא ובהשפעתו של החידושי הרי"ם

המאמר הזה הי' אומר בליל ש"ק אחר הסעודה בגודל הרעש ובעבודה גדולה.

(מג) **דרשתי** וחקרתי למצוא מדה כנגד מדה מענין הגזירה מקצירת (העומר) והבגדים המביאים לבגד בד' ובתורתו ר"ף. וכמרומה לי אשר בעזרת הבורא ית' המציא לי האמת בזה, והוא אמת נכון, כי דרכי תמיד בכל עיני מיד בעת נתיחה שינוי בעולם למצוא המדה כנגדה, וינעתי ומצאתי תאמין, וגם עתה הזמין לי השי"ח מדה כנגד הגזירה הזאת, והוא אמת. היינו כי ראשית דרך החסידות להראות דרך הישר בעולם הי' מרן ר' ישראל בעל שם טוב זצ"לה"ה, והי' מדה דרך כבושה לרבים כידוע, ורבקי א"וי היראים והשלימים, ולא הלכו בנתיבותם כפי שכלם המדומה. אך במלך עצמם למורם וזכבם, וכאשר הורה להם הבעש"ט בשכלו הפתור כן עשו. גם הסתופפו בצלו אנשים פשוטים ובני כפרים, אשר דרשו מהבעש"ט להתפלל בערב להשפיע להם פרנסתם בכבוד. וזה הי' סיבה לתיקונם בנר"ז כידוע, גם סיבה למצוא הצטרבות הבעש"ט וב"ב והתלמידים שלו, כי מהחסידים שלו לא היה לו אף פרוטר אחת. ומאין תמצא פרנסתו וצורך החסידים שלו, אם לא מהאנשים פשוטים וסוחרים ארץ, ואם כי גם הם נקראים תכבי אורייתא, וכמו שמצינו ביששכר וזכ"ן ושמעון אחי עזרי, בכ"ז החסידים ואנשי מעשה היו העיקר, ומן הבעש"ט הי' הולך בסדר הזה, זה תולך לעולמו, וזה בא, ובא השמש ורח השמש, אם צדיק אחד הלך לעולמו ונשאר אחריו בן הגון הראוי למלא מקומו, אבל "מקומו כאמת, כפי ראות עיני החסידים השלימים הדרושים ד' בכל לבבם, וראו והבינו בעין שכלם אשר הבן יכול לטהר נשמת ישראל ולהביאם תחת כנפי השכינה, או נתקבצו ונתרבו כולם כאחד, וענו ואמרו, יחי הבן במקום אביו ויתמלא מקומו, אבל אם ראו והבינו אשר אין בידו למלא מקומו, לקחו את הבן הזה עמם יחד לבקש דרך ד' אצל צדיק וחסיד. אחד מתלמידי אביו אשר הוא יורה להם דרך ד', גם לפעמים הלכו עם הבן הזה ורבקי צדיק אחד ברורו אשר לא הי' כלל מתלמידי אביו בן היו דרך החסידות אצל הרבי **מ"ז** עד סורי מרן הרב זצ"לה"ה ממאנליניצע, אמנם זה מחדש אשר נצטח ובראשית במדינת רוסיה ר"ף אם צדיק אחד הולך לעולמו, ומציח בן תיכף מתקבצים יחד הנערים ורוחפים הזקנים לכל יתנו לב ודעת להבחין אם הבן ראוי לעלות במקום אביו, אם לא, יאנשים פשוטים מתרנשים ונסעים אל זה הבן ומנשאים אותו כגורף כבודם להחזיק בן הצדיק, ומושיבים אותו תיכף על כסא אביו, והזקנים בע"כ יעני אמן, ופשוטי עם מתרכים אלפים, ולרבים עשרת אלפים, ועשו זאת לעיקר, והעיקר עושים למפל עד שנשתכח החסידות עד גמריא, ועברו ופרצו מאמר הגמרא המתלבש במלית שאינו של"ו וכו', ותוך מוח מה שנשתכח דרך החסידות, הלבשו אותו במלית שאינו של"ו, וגם החסידים מתעטפים במלית שלו שאינו לפניהם, אבל לפני הבורא ית' אין נסתה, והקב"ה אומר מי יוכל לרמאות אותי, אם אתה עושה הקאשנער לעיקר, גם אתה תהי' יוצא ונא ותילך במלבוש המורה על פנימיות המרוטה אשר בקרבך, ולזאת התחיל הגזירה מקורם במדינת רוסיה ר"ף, ואני בעצמי אין בכתי ליתן עצה לזה, אך הבעש"ט זצ"לה"ה הוא בעולם אמת עתה, והוא הורה הדרך הזה לעולם, ירעש ויצעק בעולמו ובחיבלו על דרכו ותורתו אשר הופיע בעולם שלא יאבד חלילה וכל איש צריך לרחמים גדולים (עזר זאל בליבין שטיין בי"א דער קליאמפקע) והבן;

העתק דברות קודש של הרה"ק העבודת יששכר בסוף ספרו

פרשת מאסרו של החידושי הרי"ם זי"ע
כאמור, החידושי הרי"ם עמד איתן בדעתו שיש דין של "יהרג ואל יעבור" בענין זה, וכמוזבן שדבר זה היה לצנינים בעיני המשכילים, אשר

עם עוד אסירים ששפילים ונבזים שנתפסו בגניבות וגזילות שונות, החידושי הרי"ם סבל קשות במאסר זה, ומיד עם בואו הוטל עליו לשבת על גבו של אחד האסירים, כי זה היה עונש לכל אסיר חדש, החידושי הרי"ם סירב לישב על גבו של יהודי, לאחר שהתחילו האסירים להציק לו ולהכותו, נאלץ בצער רב למלא את בקשתם.

*

כבר באותו לילה פשטה חיש מהר בכל רחבי העיר ווארשא השמועה על מאסרו של החידושי הרי"ם, אלפי אנשים קמו מעל מיטתם ונהיה רעש גדול בכל העיר, כמה מן אותם משכילים רשעים התאמצו גם להפיץ שמועה כוזבת כי גזזו את זקנו ופיאותיו של החידושי הרי"ם, והעיר ווארשא נבוכה.

כאשר האיר בבוקר התמלאו רחובות העיר קבוצות קבוצות של יהודים וביניהם גם הרבה מהמשכילים והמתבוללים, אשר רגזו ורטנו על מעשה זה, אף תושבי ווארשא הגויים היו המומים ומזועזעים מצעד זה, כי החידושי הרי"ם היה נערץ על כל תושבי ווארשא היהודים ולהבדיל גם על הגויים, עד כדי כך שנכבדי העיר ווארשא הגויים התאספו לדון מה לעשות בנידון זה.

*

חסידי קאצק שבעיר מיהרו לשלוח משלחת מיוחדת אל רבם הקדוש מקאצק, כאשר שמע הרה"ק מקאצק על השמועה הנוראה לא נראה על פניו שום סימן התפעלות ופטר את החסידים לשלום. לאחר שיצאו קרא הרה"ק לנאמן ביתו הרה"צ רבי צבי הירש טאמאשאווער זצ"ל שיכתוב בשמו מענה לחסידים אשר בווארשא, כי אינם צריכים לדאוג כלל אודות רבם, כי בוודאי לא יוכלו ליגע בפאות ראשו וזקנו, ואדרבא, בזכותו תבוא ישועה לכל כלל ישראל והגזירה תתבטל.

ביתו של הרה"ק מקאצק זי"ע
בנין עץ ששרד עד היום

עומדים רוב תושבי העיר בעקשנות בדעתם, שלא להסיר את צלם אלוקים מעל פניהם ובגדיהם, וגם שהשוטרים אשר ראו את גודל עקשנותם היו עושים את מלאכתם בעצלתיים, הלכו ועשו יד אחת - המשכילים והמתבוללים, ובאו לפני הנסיך הרוסי שר המדינה וגילו את אוזנו אשר יד החידושי הרי"ם היא העומדת מאחורי ההתנגדות העיקשת של היהודים, ועל כן שומה עלינו להכריחו לחתום על כרוז הקורא לשינוי הלבוש וגילוח הזקן, ובמקרה שיסרב שיוציא נגדו צו מאסר.

דברי המשכילים נכנסו באוזני הנסיך, ועל אתר ציוה לשוטרו לעצור את החידושי הרי"ם כחצות הלילה, בכדי שלא לעורר את זעם היהודים, בחצות הלילה באו השוטרים לבית החידושי הרי"ם וסיפרו לו אשר פקד עליהם הנסיך להביא אותו לבית המעצר.

החידושי הרי"ם קם ונסע עמהם יחד לשם, ובבואו הכניסוהו לחדר מיוחד אשר ישבו שם שרים גבוהים ונכבדים, השרים התחילו לשכנעו ולפתותו בדברים להוציא קול קורא לקיים את גזירת המלכות בענין המבלבשים והזקן, אך החידושי הרי"ם עמד כסלע איתן בדעתו שלא לחתום, כשראו השרים כי ממאן הוא, התחילו להפחידו באיומים מאיומים שונים, כי אם יסרב יגלחו את זקנו וכדו', אך החידושי הרי"ם השיב להם, כי לא יוותר אפילו כחוט השערה ולשווא כל

הפצרותיהם, מאחר שלדעתו אסור לכל איש יהודי עפ"י דין התורה לקיים פקודה זו, ואף אם יעבור עליו מה, לא יהיה בכלל מחטיא את הרבים חס ושלום.

כשראו השרים כי הוא נחרץ בדעתו ונבצר מהם לפעול אצלו כלום, עשו כזממם הרע והכניסוהו לבית הסוהר - מקום אשר אסירי המלך אסורים שם,

החסידיים הצטערו מאוד מעזיבתו של החידושי הרי"ם את העיר ווארשא דווקא בפרוס חג הפסח, אך החידושי הרי"ם עמד על דעתו כי כל עוד לא תבוטל הגזירה לא ישוב לווארשא.

*

מנאויד-וואהר שיגר החידושי הרי"ם איגרת ארוכה לחסידי בווארשא, ובה מורה להם לא לצאת במחלוקת ולמחות על כבודו, וז"ל המכתב: הנני להודיעכם משלומי, ברוך ה', ואבקש מכם הגם כי גולה ומטלטל אני על לא חמס בכפי, נא מאוד שלא לצאת לריב עם שום אדם עבוירי או לדבר קשות, רק למשוך בדברי שלום ואמת ואהבה, כי כולנו בני אברהם יצחק ויעקב. ומסיים את מכתבו: ועכ"פ להכניס במעמקי לבנו ידיעה זו ברורה, עיקר בריאתנו לעשות רצון ולעבוד בכל לב ונפש להשיג על כל הלאווין והעשין העוברים בכל יום על האדם בכל העסקים ביושר כראוי, תקבלו חג הקדוש הבע"ל בשמחה וכ"ט, ידיכם דור"ש, הקטן יצחק מאיר.

פעולות צדיקי הדור לביטול הגזירה

כל עוד שהגזירה הנוראה ריחפה על שלמות וקיום עם ישראל לא שקטו ולא נחו צדיקי הדור, ובכוחותיהם הכבירים עוררו רחמי שמים לביטול הגזירה ולהפר עצתו של הקיסר ניקאלייא, אשר עמד מאחורי גזירה זו, הרה"ק רבי יחיאל גאב"ד מוש, מתלמידיו של הרה"ק מלעכאוויטש זי"ע, סבר שצריך ללכת במסירות נפש כנגד גזירה זו ועסק בהלכות "יהרג ואל יעבור", ומאיךך היה מרעיש עולמות לביטול הגזירה.

ובשבת קודש בעת ששר את הזמר "מה ידידות" קרא באמצע ואמר: בימי מרדכי ואסתר נעמדה שבת קדשנו בכדי להמליץ טוב בעד היהודים, הלוואי וגם עכשיו תעורר שבת קודש רחמים עלינו, לאחר השבת מצאוהו מתהלך כשהוא שרוי בשמחה גדולה, נענה אז לאמר: אלמלי היה הקיסר ניקאלייא יודע מזה שיהודי יושב לו כאן מאחורי תנור ומפר את עצתו ומחשבותיו, היה מאבד את עצמו לדעת, ואכן

בינתים הלכה ונתגברה הסערה בעיר, ועל הככר הרחב שלפני מועצת העיר התאסף קהל גדול של עשרות אלפי יהודים בצעקות ויללות עד לב השמים, המושל הרוסי התחיל לחשוש ממרד והתקוממות, ובדק שנית את החלטתו, ובינתים הגיע הרעש גם לאזנו של הנסיך קוסטענטין אחיו של הקיסר הרוסי, ומשלחת נכבדה הגיעו אליו לבקש על שחרורו של רבם הקדוש, והוא קיבלם בסבר פנים יפות והתנצל לפניהם כי צו המאסר הוצא שלא בידיעתו, ועל פי הוראתו שוחרר החידושי הרי"ם ממאסרו.

החידושי הרי"ם גולה ממקום למקום

לאחר שהחידושי הרי"ם השתחרר ממאסרו, החליטו החסידיים לעשות נקמה במשכילים שגרמו למאסר זה, והיו ידוע להם כמה שמות מראשיהם, והתחילו לרדוף את אותם הרשעים על כל מדרך כף רגל, וכשראו המשכילים כי צרתם צרה, אמרו להחיש לעצמם מפלט אצל שרי הממשלה, ועי"ז נתווספו בכל יום מסירות ומלשינות, ואש המחלוקת בערה בעם במלא עוזה.

החידושי הרי"ם ברצותו למנוע את המחלוקת, עמד ועזב את העיר ווארשא לעיירה "נוויד-וואהר" שם הוכנה לו דירה לכבודו, כאשר נכנס החידושי הרי"ם לבית החדש, ישב על כסאו ונח מעט והיה נראה על פניו שביעות רצון ונענה ואמר: כאן הרבה יותר טוב מבווארשא, עיירה זו נקריט "חצר החדשה" [נוויד-וואהר - בשפת פויליש] - יהיה טוב לחדש בה פלפולים חדשים (עיין במסכת יבמות דף ז' ע"ב מאי חצר החדשה" אמר ר"י שחדשו בה דברים).

לא עבר זמן רב והגזירה נתבטלה - כפי שיסופר בהמשך דברינו.

*

גם הרה"ק מרוזין זי"ע פעל בכוחותיו העילאיים למען ביטול הגזירה, ומסופר שבשעת חקיקת החוק על המלבושים בשנת תר"ה קרא האדון גובערנאטור מעיר זיטאמיר להגביר ר' לוי שהיה מחסידי של הרה"ק מרוזין זי"ע, שיואל לבוא אליו, ר' לוי חשב בדעתו שיש לאדון איזה ענין לדבר עמו ועל כן הלך לבית האדון, בבוא רבי לוי לבית האדון ציווה אותו רשע שונא ישראל למשרתיו עושי דברו לקצר ולחתוך את מלבושיו של ר' לוי, וכן לגלח לו פאה אחת, מיד עטו עליו המשרתים קצרו וחתכו את בגדיו וגלחו לו פאה אחת.

ר' לוי התמלא בושה וכלימה, ועטף את ראשו מפני הבושה ומיד קם ונסע לרבו הרה"ק מרוזין, בבואו אל הקודש פנימה הסיר את עטיפתו מעל פניו, בכדי שיראה הרה"ק מה עוללו לו הרשעים, ונשאר כך עומד לפני רבו מגולח פאה אחת, ופרץ בבכי תמרורים, והרה"ק נתרגש מאוד ממראה זה, וישב תפוס בשרעפיו וברעיונותיו הקדושים.

לאחר כמה דקות התעורר ופתח את פה קדשו ואמר לאותו חסיד, איתא בגמרא שבת (קמ"ז): רבי אלעזר בן ערך שתה חמרא דפרוגייתא ורחץ במיא דדיומסת ושכח את תלמודו - לאחר מכן כשבא לקרוא בספר טעה ובמקום לקרוא "החדש הזה לכם" קרא "החרש היה לכם" בקשו חכמים עליו רחמים ונזכר שוב בתלמודו, עיי"ש, והקשה הרה"ק: הרי טעות זו לקרוא פסוק בחילוף תמונת האותיות מדל"ת לרי"ש ומזי"ן ליו"ד ומכ"ף לבי"ת, הרי זה בכלל טירוף הדעת ומדוע נוקטת הגמרא בלשון "ששכח תלמודו" הול"ל "שנטרפה דעתו"? אלא התירוץ הוא, עפ"י מה שכתב הרה"ק רבי שמשון מאוסטרפאליע זי"ע בספר "קרניים" שראש הקליפות נקרא ריב ועם קליפה זו נמצאים שש מאות וחמישה משמשים כמספר תר"ה. קליפה זו ממונה על ג' דברים: א) שכחת הלימוד ב) שנאת חנם בין איש לרעהו ג) המשכת התאוות,

ורק מלך המשיח בכבודו ובעצמו יכול להכניע הקליפות האלו, שעל מצחו של משיח רשום השם תכ"ד, שהוא כמנין ב' פעמים ריב, ומחמת שר' אלעזר בן ערך שהיה גדול הדור נהנה מעט מתענוגי העוה"ז, נתפס בקליפת ריב ועל כן קם רבי אלעזר ובא לביהמ"ד, כמאמר חז"ל (קידושין ל:): אם פגע בך מנוול זה משכהו לביהמ"ד, ואז נתחלפו האותיות מפסוק החדש הזה לכם לתיבות החרש היה ליבם, שאותיות החילוף הם "ריב" וגם החרש היה ליבם, הוא בגימטריא תר"ה, וכ"ז היה להורות לרבי אלעזר, שנתפס באלו הקליפות כמנין תר"ה המשמשים את קליפת ריב, וכשבקשו רבנן רחמים עליו וחזר אליו זכרונו, ראה שצריך להיות נכתב באמת החדש הזה לכם שעולה למס' תכ"ד כפי שרשום על מצחו של משיח המבטל את הקליפה הנ"ל, עכ"ד הרה"ק רבי שמשון זי"ע.

לאחר דברים אלו קרא הרה"ק מרוזין בקול בזה"ל: "ניקאלי ניקאלי" ששמו עולה בגימטריא וגם עכשיו תר"ה, שזה מספר המשמשים את ראש הקליפה, וניקאלי הוא עצמו ראש הקליפות כפי הגימטריא של שמו, ומחמת שקליפה זו ממונה על ג' ענינים שנאמרו לעיל, על כן גזר ניקאליי גזרות אלו א) בענין שכחת הלימוד - עשה גימנאזיעס ב) בענין שנאת חנם עשה האטשירעדין ג) בענין המשכת התאוות גזר ללבוש מלבושי עכו"ם.

והמשיך הרה"ק והכריז בקול גדול: גענוג!! והיות שכבר ממשמש ובא שנת תר"ו אותיות "רות" שהיא אמו של דוד מלכא משיחא שיתגלה בב"א, ועל מצחו של משיח רשום אותיות תכ"ד שהם ב' פעמים ריב - יודען זאלן מיר געבן כח וואלט איך בעזר השי"ת מכניע גיווען די קליפה אותיות ריב - היינו, את ניקולאי ששמו בגימטריא רי"ב, אכיה"ר.

*

ומסופר שהרה"ק בעל ה"תורת חיים" מקאסוב זי"ע כאשר שמע מן הגזירה נענה ואמר, אשר הבגדים נקראים "מכבדותא" כדברי הגמרא, רבי יוחנן קרי למאני מכבדותא, ופתח את פיו בתפילה ואמר "רבש"ע - תן כבוד לעמך".

לאחר שבת הגדול שנת תרי"א שלח ה' את עזרתו ממרום, ויהפך לב המלך ושריו לטובה ונתבטלה הגזירה לגמרי, ונכבדי החסידים שבוארשא מיהרו ליסוע לעיר נאוויז-וואהר לבשר את הבשורה לטובה לחידושי הרי"ם השוהה שם, ותיכף לאחמ"כ שב עמהם החידושי הרי"ם לעיר ווארשא, ביום ראשון לפני ערב פסח הגיע לווארשא, שם חיכו אלפי חסידים, אשר שמחתם גדלה עד לב השמים ויחוגו את חג הפסח בשמחה רבה מאוד.

אמנם, פרשה כאובה זו לא נגמרה לחלוטין, השלטון הרוסי הציע בפני היהודים שתי ברירות: א' ללבוש לבוש כבני אייראפע, כלומר מלבושים קצרים ללא זקן ופיאות, השנית - ללבוש לבוש כבני רוסלאנד, ואז עליהם ללבוש לבוש רוסי ולכבוש כובעים רוסיים [דאשיקעס] לראשיהם, ולשים מכנסייהם בהאנפילאות, ורק בצורה זו הותרו לגדל הזקן והפיאות.

החידושי הרי"ם קיבל את הברירה השניה, ומאז הלכו כל חסידי פולין בכובעים - דאשיקעס [יודישע היטלעך] לראשיהם, מנהג זה נשאר במדינת

פולין עד להמלחמה הנוראה הי"ד.

וכידוע שבמדינת ליטא בחרו בלית ברירה כברירה הראשונה, ומאז התחילו ההמון עם ללכת במלבושים קצרים כבמדינת אייראפע.

אמנם כפי המקובל, הרה"ק מקאצק לא קיבל את הגזירה וכל הבאים אליו אל הקודש פנימה הוצרכו להשאיר את כובעיהם בחוץ.

*
השלטון הרוסי פירסם בשנת תרי"ג הוראות להיהודים מה אסור ומה מותר בענין

המלבושים, הוראות אלו פורסמו בדפוס בשפות אידיש ופוליש והוטלה החובה על כל בית כנסת לתלותם במקום בולט, על ההוראות חתמו חברי הועד שנבחר לביצוע ההוראות בין היהודים, נביא בזה את ההוראות החשובות ביותר, אבל יש לציין שרובם לא קיבלו וקיימו היהודים עליהם.

(1) על היהודים לשנות את מלבושיהם המיוחדים.

(2) הרבנים ומוורי ההוראה משוחררים מגזירה זו, השחרור חל רק על הרבנים הותיקים, ובשום פנים לא על הרבנים החדשים.

(3) איסור מוחלט ללבוש בצבע מיוחד, משי, מלבושים ארוכים, קאפלעך, מכנסים קצרים וזקן ופיאות.

(4) במקום מלבושים יהודים יש ללבוש בגדים אחרים.

הסעיפים **1-5** מסבירים מה זינם של מלבושים רוסיים וכיצד יש להשתמש בהם ובאיזו צורה יותרו הזקן והפיאות בתלבושת זו.

ובגדי תפילה כמו קיטלעך, טלית ותפילין - מותרים רק לתפילה, והשלטון לא תאשר במסווה של תפילה להשתמש גם בבגדים האסורים.

בס' רבינו הקדוש מהרש"א מראצפערט זי"ע (עמ' שי"ג) מביא בשם הרה"ח רבי אהרן פאללאק ע"ה שפע"א בעת המלחמה הנוראה נכנס יהודי א' להרה"ק רבי שלום אליעזר'ל זי"ע עם 'הטלאי הצהוב' על בגדו, ובראות הרה"ק את הטלאי נצטער מאוד לראות בהשפלת היהודים, ונענה ואמר: כד הוינא טליא שמעתי מאבי הקדוש זי"ע שפע"א היתה גזירה במדינת רוסלאנד שכל יהודי צריך לתלות חתיכת זנב מחיה על גבו, לאות ולסימן שהוא יהודי, וגזירה זו החזיקה כמה דורות והיתה מרה כלענה כי ניתנו ללעג ולקלס, וכאשר נתבטלה הגזירה החליטו צדיקי הדור לעשות לה זכר, והנהיגו מאז ללבוש בשבתות ויו"ט 'שטריימל' העשוי מזנבות של חיות, והרבה ענינים וסודות טמנו בה הצדיקים.

והמשיך הרה"ק - כששמעתי את הסיפור מאבי הק' הייתי ילד צעיר ולא הבנתי מדוע היתה גזירה קשה כ"כ, הלא בין כה אנו מסומנים בזקן ופיאות משאר האומות, א"כ מה יוסיף אם יהיה עוד סימן אחד, אבל היום אני מבין, כי הסימנים שאנו עושים לעצמינו הם מתוקים כדבש, אבל הסימנים שהם הגויים עושים לנו הם מרים כמרה (ביטער ווי די גאל), וסיים הרה"ק - מי יתן וכבר נוכל לעשות בעקיטשעס לשב"ק מאותם ה"געלע שטערענ'ס".

סיפר הרה"ח ר' אהרן - שכשרבינו הק' זי"ע היה בירושלים אחר המלחמה, ולבש את בגדי ירושלים "הגעלע קאפטן" לכבוד שב"ק, נזכר באותו מימרא של הרה"ק מראצפערט ואמרו לר' יוסף אשכנזי ע"ה, והוא אמרו לרבינו הק', ורבינו קרא לר' אהרן שיספר לו בעצמו דברים כהוייתן, ורבינו חייך מאוד.

ארגון שיעורי תורה

שעל ידי

התאחדות אנרכים דחסידי סאטמאר

בנשיאות כ"ק מרן אדמו"ר הגה"ק שליט"א

סרית יואל - בני ברק

מודעה רבה לאורייתא

הננו מודיעים בזה סדרי שיעורי תורה הנאמרים בימי יו"ט וחזה"מ פסח הבעל"ט בבית מדרשינו בשיכון

אחה"צ בין מנחה למעריב

יום ב' א' דחזה"מ

הרה"ג ר' אהרן זוארקאן שליט"א

מראשי המשגיחים שע"י העדה החרדית ירושלים ת"ו

בענין תולעים במזון

יום ג' ב' דחזה"מ

מורינו הגה"צ ראש ישיבתנו שליט"א

בדרוש פלפול מוסר ואגדה

יום ד' ג' דחזה"מ

הרה"ג ר' משה טייטלבוים שליט"א

בשיטת רביה"ק בעל דברי"י זי"ע בענין שמיטה

יום ה' ד' דחזה"מ

הרה"ג ר' יצחק אלעזר מאשקאוויטש שליט"א

אדמו"ר משאץ מאנסי

דברי הכנה ליו"ט שביעי של פסח

לפנה"צ בשעה 12.00

בכל יום מימי חזה"מ

ילמד

הרה"ג ר' פנחס ברוך לעבאוויטש שליט"א

שו"ע ומשנ"ב סי' רע"ג

הל' קידוש במקום סעודה

אבות ובעים יתקיים

אזי"ה כל יום מימי חזה"מ

בין השעות 1:00 - 2:00

זמן תפילת מנחה

בשעה 7.00 בדיוק

ונזכה להגדיל תורה ולהאדירה ולהרמת קרן התורה וישראל בהתגלות כבוד שמים עלינו ומלכינו כ"ק מרן רבינו שליט"א בראשינו בב"א.

בברכת שמחת יו"ט

הגבאים